

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, завідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу оперативної інформації, Т. Дубас, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuvar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 6 2020

ЗМІСТ

Коротко про головне

**Звернення Президента України В. Зеленського
щодо боротьби з поширенням коронавірусу 3**

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

Перші кроки уряду Д. Шмигалья в оцінках експертів і ЗМІ 5

Горова С.

Нові виклики Мінських переговорів.....18

Якименко Ю.

**Состояние и перспективы сотрудничества Украины и НАТО
в оценках СМИ.....23**

Економічний ракурс

Потіха А.

Весняно-польові роботи та перспективи врожаю 2020 р. 29

Кулицький С.

Промислове виробництво в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку

(Закінчення, початок див. у № 5) 36

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....43

Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....50

Наукові видання НАН України.....58

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....60

Перспективні напрями розвитку української науки.....60

Діяльність науково-дослідних установ.....61

Кадрова політика НАН України.....64

Відновлювані джерела енергії.....65

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Горовий В.

Інформаційні аспекти еволюційних процесів в Україні.....66

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського щодо боротьби з поширенням коронавірусу

Бажаю здоров'я, дорогі українці!

Ми починаємо новий тиждень боротьби з коронавірусом із хороших новин.

Сьогодні вночі у «Борисполі» приземлився наш перший вантажний літак з Китаю. Він доставив в Україну тест-системи полімеразної ланцюгової реакції, а також експрес-тести, апарати штучної вентиляції легень, маски, захисні костюми та ще багато чого необхідного. Цей вантаж буде розподілений по всіх регіонах нашої країни та надійде до лікарень, лабораторій, аптек, до поліцейських, прикордонників та наших військових. Зауважу, що це тільки перша партія того, що нам дуже необхідно. Триває активна та безперервна робота для того, щоб уже на цьому тижні з Китаю, Південної Кореї та багатьох інших країн до нас прибули додаткові тест-системи ПЛР, респіратори, маски, швидкі тести та апарати штучної вентиляції легень.

Наше завдання номер один – забезпечити українців усім необхідним.

Для цього всі органи державної влади працюють фактично цілодобово.

Наш девіз останні тижні: «Виспимось після коронавірусу».

Ми перебуваємо в постійному контакті та тісно взаємодіємо з місцевою владою, знаємо потреби кожної області. Вчора ми провели розмову з керівниками всіх регіонів України. У такі часи ми всі зобов'язані працювати пліч-о-пліч. Кожен очільник ОДА, голова обласної ради, мер, місцеве самоврядування та регіональний бізнес мають забути про власні амбіції, діяти спільно й змагатися за життя та здоров'я жителів регіону, а не за бали на місцевих виборах.

Також хочу повідомити, що уряд домовився про співпрацю українських і китайських лікарів. Наші медики отримають від колег з Уханю успішний досвід боротьби з коронавірусом.

Вчора у мене відбулася розмова з головою МВФ пані Крісталіною Георгієвою. Наші міжнародні фінансові партнери, включно з МВФ, Світовим банком, ЄБРР, запевнили про готовність підтримувати та допомагати Україні.

Сьогодні відбувається засідання уряду, де серед іншого буде ухвалено низку важливих рішень. Зокрема, заборона відключати електроенергію для населення.

Зміни до законодавства, які дозволять Укрпошті доставляти ліки.

Завдання НБУ, Мінфіну та Мінекономіки – до кінця тижня розрахувати програму кредитних канікул для бізнесу. Виплата допомоги людям, які були скорочені через карантин. Зміни до законодавства, що запровадять

кримінальну відповідальність за незаконний експорт товарів медичного призначення в період коронавірусу.

Окремо я хочу звернутися до деяких наших політиків. У складні для країни часи займатися політичним хайпом – фактично дорівнює мародерству. Ви кажете, що влада запровадить надзвичайний стан, щоб під шумок протягнути якісь непопулярні рішення. Можу сказати тільки одне: не судіть інших по собі. По своєму досвіду та своїх, якщо можна їх так назвати, життєвих принципах.

Сьогодні будь-які наші кроки мають єдину мету – зберегти життя та здоров'я українців.

Знаєте, загалом в усій цій ситуації є певний парадокс. Усім рекомендовано носити маски, але коронавірус насправді скидає маски з людей.

Бо хтось готовий допомагати, віддаючи останнє. А хтось готовий заробляти на людській біді. Підвищує ціни, притримує маски на складах, намагається продати респіратори за кордон. Усі ці дії отримують не лише моральну оцінку суспільства, а й юридичну оцінку відповідних правоохоронних органів.

Але хочеться говорити й відзначати тих, хто працює самовіддано та без відпочинку. Я щиро дякую кожному українському медику. Сьогодні ви – наші супергерої. Дякую за неймовірну витримку та вірність клятві Гіппократа.

Я дякую українським прикордонникам. Ці хлопці та дівчата одними з перших долучилися до непоширення коронавірусу в Україні. Вони фактично перебувають на новій «передовій» і ведуть боротьбу з невидимим ворогом – коронавірусною інфекцією. Дякую вам за службу!

Я дякую нашим військовим на Сході України. Сьогодні весь інформаційний простір заповнений темою коронавірусу. Але захист України залишається нашим пріоритетом. Дякую українським бійцям, які продовжують боронити Батьківщину. Ми робимо все, щоб Україна була здоровою. Ви робите все, щоб Україна – була.

Я дякую нашим послам і дипломатам, які працюють вдень і вночі, щоб повернути українців додому. Працівникам Міністерства інфраструктури, які допомагають їм у цьому, а також забезпечують доставку робітників критично важливих підприємств. Екіпажам літаків, потягів та автобусів, які доставляють в Україну громадян і цінні вантажі. Нашим поліцейським та нацгвардійцям, які підтримують порядок на наших вулицях.

Дякую тим главам церков, які розуміють небезпеку та проводять богослужіння без людей, у режимі онлайн. Упевнений, що й інші глави доєднаються до такої вимушеної практики. Адже сьогодні людям справді дуже потрібна віра, але не менше їм потрібна елементарна безпека.

Дякую соціально відповідальному бізнесу та нашим волонтерам, які допомагають всім, що потрібно.

Службам таксі, які погодилися безкоштовно відвозити лікарів на роботу.

Дякую працівникам Укрпошти, які безперервно доставляють пенсії громадянам України.

До речі, хочу сказати людям похилого віку: через працівників Укрпошти ви можете замовити продукти та оплатити комунальні послуги. Також пам'ятайте, що за несвоєчасну оплату комунальних послуг вам не будуть нараховувати пеню. Тому, будь ласка, залишайтеся вдома й не виходьте на вулицю без зайвої потреби.

Це стосується не тільки людей похилого віку, а й усіх громадян.

Не створюйте ризик собі та оточенню. Друзі, усім нам час подорослішати.

Навіть найбагатші країни світу відверто кажуть про неготовність своїх медичних систем витримати великі навантаження.

Тому завдання номер один – мінімізувати поширення вірусу.

Я думаю, ви розумієте, що нам дісталась у спадок далеко неідеальна медицина. Але вона тримається, бо має найцінніше. Це – люди. Це наші українські медики. Давайте не допустимо ситуації, коли вони в прямому сенсі слова будуть падати на роботі від перевтоми. Чи будуть змушені обирати, кого з пацієнтів їм лікувати. Допоможіть своїй країні – залишайтеся вдома.

І традиційна порада, чим зайняти себе на карантині. Не за горами літо, а отже, саме час згадати про фізичну форму. В Інтернеті ви легко знайдете безліч відеокурсів для тренування вдома. За словами медиків, особливо сьогодні фізкультура потрібна всім, але без фанатизму й без гонитви за рекордами.

Будьте здорові, дорогі українці!

Бажаю вам 36,6!

Бережімо себе! Збережемо Україну! *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2020. – 23.03).*

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перші кроки уряду Д. Шмигала в оцінках експертів і ЗМІ

Перші тижні роботи нового уряду на чолі з Д. Шмигалем минули на тлі ускладнення ситуації щодо пандемії коронавірусу у світі та появи нових викликів у боротьбі з цією інфекцією всередині України. Уряд був змушений в екстреному порядку реагувати на економічну, фінансову, епідеміологічну

ситуацію в країні, вживати ряд термінових заходів, перебуваючи водночас у неповному складі. Це не завадило, однак, Прем'єр-міністру Д. Шмигалю та членам його уряду сформулювати ряд меседжів щодо подальшого курсу Кабміну та здійснити перші кроки із впровадження власних ідей.

Протягом перших днів після призначення новий Прем'єр проявив помітну медійну активність, виступивши на кількох телеефірах та активно спілкуючись з людьми в соцмережах. Загалом із виступів Д. Шмигала в парламенті й на телебаченні та заявлених частиною міністрів його уряду планів щодо магістральних напрямів політики в підзвітних їм сферах уже можна робити перші висновки щодо пріоритетів нової урядової команди. Здебільшого вони співзвучні із заявленими раніше Президентом В. Зеленським головними завданнями щодо розвитку країни.

За словами Д. Шмигала, у сфері економіки уряд продовжуватиме зважену фіскальну політику й співпрацю з Міжнародним валютним фондом та іншими кредиторами України. Серед найближчих планів – залучити Світовий банк та інших міжнародних партнерів до підготовки та фінансування програм із реабілітації шахтарських регіонів. «Ці проекти дають нам змогу бути в цивілізованому світовому ринку фінансового ресурсу. Ми будемо якісно підвищувати рівень співпраці з МВФ», – заявив Д. Шмигаль (URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/03/7/657805>).

Безумовним пріоритетом для України назвав продовження активної співпраці із МВФ новий міністр фінансів І. Уманський, який раніше, до речі, до особливих прибічників такої співпраці не належав. Урядовець уже провів зустріч із постійним представником МВФ в Україні Й. Лунгманом, за результатами якої заявив, що «програма розширеного фінансування МВФ є важливою для підтримання фінансової стабільності і реалізації структурних реформ в Україні, що є пріоритетом діяльності уряду. Ми продовжуємо спільно з нашими колегами із МВФ активну роботу для початку програми». Отже, Україна й надалі виконуватиме вимоги, які фонд висунув для ухвалення нової кредитної програми на 5,5 млрд дол., зазначив міністр І. Уманський і запропонував організувати найближчим часом зустріч керівництва українського уряду з керівництвом МВФ у Вашингтоні з метою обговорення подальшої співпраці (URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/6/657785>).

Прем'єр-міністр Д. Шмигаль 10 березня провів телефонні переговори з командою МВФ на чолі з Р. ван Роденом. У повідомленні прес-служби КМУ з цього приводу зазначається, що під час розмови, участь у якій також узяли міністр фінансів І. Уманський та міністр юстиції Д. Малюська, сторони обговорили подальші кроки двостороннього співробітництва. Зокрема, глава уряду Д. Шмигаль наголосив, що Кабмін налаштований на продовження співробітництва із МВФ. «Першочерговим пріоритетом є започаткування програми розширеного фінансування МВФ, особливо для підтримки структурних реформ, макроекономічної та фінансової стабільності в країні», – ідеться в повідомленні (URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2020/03/10/novyna/polityka/shmyhal-proviv-telefonnu-rozmovu-misiyeyu-mvf>).

За словами Прем'єр-міністра, уряд налаштований на впровадження реформ, які є важливою передумовою для економічної стабільності та розвитку. Тому нова програма розширеного фінансування МВФ є вкрай важливою на нинішньому етапі розвитку України.

Паралельно Кабмін планує розробити ряд економічних програм для середнього і великого бізнесу, а також для залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій. При цьому в ефірі програми «Право на владу» Д. Шмигаль позитивно оцінив кроки з підтримки малого бізнесу, зроблені попередниками. Ідеться, зокрема, про започаткування програми кредитування «5–7–9».

Один із найбільш значущих акцентів зробив Прем'єр-міністр у своїх публічних виступах на питанні розвитку промисловості та аграрного сектору. Він заявив, зокрема, що це є одним із пріоритетів роботи урядової команди. «Уряд має терміново посилити економічний блок. Він повинен забезпечити не тільки зростання промисловості й аграрного сектору, що важливо, а і відчуття цього зростання кожному українцю».

Під час години запитань до уряду в парламенті Прем'єр-міністр Д. Шмигаль озвучив три невідкладні кроки для поліпшення ситуації в промисловому секторі (URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/6/657781>). По-перше, комунікація з промисловцями, яка дасть змогу «отримати відповіді від промисловців, підприємців, малого та середнього бізнесу, що для них треба. А це близько 100 кроків, які необхідно зробити уряду та парламенту, щоб бізнес відчув себе вдома, міг спокійно виконувати свою роботу».

Другим кроком має бути робота на зовнішніх ринках, для того щоб розвинути експортний потенціал. «Сьогодні Україна чи не єдина країна у світі, яка не займається лобізмом наших промисловців і аграріїв на міжнародних ринках – вони самі шукали для себе збут», – наголосив очільник уряду.

Третій крок, за словами Прем'єр-міністра, – створення відповідних умов у податковій сфері.

Своє бачення перспектив розвитку української економіки презентував також міністр розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України І. Петрашко, якого Верховна Рада призначила на посаду 17 березня. Цікаво, що він таки очолив об'єднане Міністерство економіки, торгівлі і сільського господарства, хоча в президентській команді існувала ідея про розподіл відомства на окремі міністерства. Можливо, це пов'язано з тим, що останнім місцем роботи новопризначеного міністра був український аграрний холдинг Ukrlandfarming. При цьому колеги з аграрного сектору оцінюють І. Петрашка як професіонала. Так, колишній заступник міністра аграрної політики, а нині експерт з АПК та співвласник кількох аграрних компаній В. Лапа в цілому оцінив таке призначення позитивно. «По-перше,

саме призначення на посаду міністра економіки – це добре, бо в умовах економічної кризи не мати міністра економіки – це було дуже ризиковано. По-друге, ряд аграрних компаній мав проблеми під час кризи, зокрема і у зв'язку з борговим навантаженням. І те, що Ukrlandfarming зміг втриматися і зберегти виробництво на відміну від інших компаній, дуже позитивно характеризує нового міністра в такий кризовий момент. Залишається сподіватися, що він зможе всі ці навички застосувати і на державному рівні», – наголошує В. Лапа (URL: <https://twnews.es/ua-news/novii-ministr-ekonomiki-igor-petrashko-agrarnii-top-menedzher-i-odnokursnik-shmigalia-z-dosvidom-roboti-v-rosiyi-ta-ssha>).

Призначення І. Петрашка свідчить про значний кадровий голод на Банковій, стверджує член Бюджетного комітету Верховної Ради, депутат від «Європейської солідарності» О. Гончаренко. Водночас він наголошує, що новий посадовець ніколи не працював у державному секторі, відтак критикувати його зарано: треба побачити перші результати, щоб зрозуміти його спроможності.

Під час свого виступу в парламенті новопризначений міністр заявив, що вважає за необхідне підтримати українського виробника в умовах кризи, що насувається, викликаній поширенням коронавірусу. «Україна і світ входять у складну економічну ситуацію. Зрозуміло, що криза завжди є очікуваною, але відбувається через непередбачені фактори. Таким фактором став коронавірус. І насправді основні результати ми бачитимемо не зараз, а через 3–6 місяців, і це вперше, коли світова криза створена не фінансовими факторами», – сказав він.

За словами І. Петрашка, Україна, як і Євросоюз, і Сполучені Штати Америки, постраждає насамперед із точки зору виробництва. «Виходячи з цього, серед пріоритетних завдань в економіці я бачу два напрями. Перше – підтримати і збалансувати українського виробника в ситуації, коли ринки закриватимуться, ринки Євросоюзу запроваджуватимуть протекціоністські заходи, і важливо зараз допомогти бізнесу (малому, середньому, великому), який має виробництво. Зберегти їм виробництво, робочі місця, заробітну плату», – наголосив міністр. Другим напрямом, зазначив І. Петрашко, є «створення фундаментальних умов для того, щоб український бізнес у нашій країні відчував себе добре. Тоді буде і приплив іноземних інвестицій, і інвестування з-за кордону». «Системні речі, які вважаю за необхідне зробити, – продовження політики дерегуляції та створення умов, щоб бізнес мінімально стикався з органами влади», – додав міністр.

Щодо перспектив діяльності Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства у сфері земельних питань новий міністр відомства поки що не давав коментарів, натомість Прем'єр-міністр Д. Шмигаль заявив про підтримку земельної реформи, наголосивши, що запропонований попереднім Кабміном земельний законопроект відкликати з ВР не має намірів, а відповідальність за його остаточний зміст тепер лежить виключно на парламентарях, які обговорюють поправки, внесені до документа до його

другого читання. «Ринок землі існує в усьому світі. Питання моделі, яка має бути, повинно обговорюватися і зараз обговорюється у парламенті. Прем'єр-міністр не може зупинити обговорення. Я за те, щоб ринок землі був – у першу чергу для українців», – зазначив Д. Шмигаль. За словами Прем'єра, кожен українець повинен мати право продати свою землю за ринковою ціною, «так само як право продати квартиру або автомобіль». При цьому він зазначив, що «ми не збираємось продавати українську землю. Ми даємо право українцям розпоряджатися своєю власністю». На переконання Д. Шмигалья, питання можливості продажу землі іноземцям або іноземним компаніям має вирішуватися лише на всеукраїнському референдумі.

Однією з перших із вуст нового очільника уряду пролунала також заява щодо індексації пенсійних виплат. «Це етичне питання перед людьми, які трудовим життям заслужили на свої пенсії. Ми проводитимемо індексацію пенсій у цьому році», – запевнив Д. Шмигаль. Але перед цим, за його словами, варто реально оцінити можливості бюджету – фахівці за дорученням уряду вже вивчають це питання. Одне із джерел заощадження коштів, які можна буде витратити на підтримку літніх співвітчизників, – скорочення зарплат та премій чиновників і топ-менеджерів держпідприємств. Також глава уряду пообіцяв продовження курсу на бюджетну децентралізацію та розширення фінансових можливостей влади на місцях, яка паралельно перебиратиме і відповідальність за «соціальне самопочуття» своїх громад. Уряд також готуватиме «децентралізаційні» зміни до Конституції.

Більш точно висловила завдання уряду щодо пенсійної сфери новий міністр соціальної політики М. Лазебна. За її словами, підвищення рівня пенсійного забезпечення «є першочерговим завданням відомства». «Прийшов час віддати належне пенсіонерам, силами яких розбудовувалася економіка нашої країни», – зазначила вона. Пізніше в ефірі телеканалу «1+1» міністр соціальної політики заявила, що окремі категорії пенсіонерів отримають доплату в розмірі 1 тис. грн з 1 квітня, а індексація пенсій відбудеться з 1 травня. «З 1 квітня ми плануємо видати одноразову допомогу по 1 тис. грн тим пенсіонерам, у кого пенсія нижча 5 тис. грн. Але ми знаємо, що, крім таких пенсіонерів, у нас є ще особи з інвалідністю, у нас є діти з інвалідністю, інваліди з дитинства, у нас є соціальні пенсіонери. Ми також їх додаємо в цю категорію, і вони також отримають по 1 тис. грн», – повідомила М. Лазебна (URL: <https://ubr.ua/ukraine-and-world/society/ministr-perechislil-katehori-ukraintsev-kotorye-poluchat-dopolnitelnuju-1000-hrn-3891482>).

«Новопризначений уряд планує продовжувати медичну реформу, яка має завершитися успіхом для пацієнтів та лікарів», – заявив Д. Шмигаль. За його оцінками, у процесі реформування сфери охорони здоров'я виконано вже 80 % запланованого. Тож назад дороги немає. Нині урядовці визначаються з тим, як надалі не наробити помилок і ліквідувати «перегини», допущені раніше. Але вже нині глава уряду запевняє, що ліквідувати лікарні та звільняти медперсонал більше не будуть. Натомість фактично «з

нуля» розбудовуватимуть мережу сучасних лікарень невідкладної медичної допомоги. «У межах “Великого будівництва” в Україні ми розпочали ремонт 220 приймальних відділень у лікарнях. Усі вони відповідатимуть одному стандарту – світового рівня», – пообіцяв Прем'єр.

Найбільш резонансною з поки що виголошених заяв нового Прем'єра, безперечно, стала висловлена в ефірі «1+1» теза про необхідність відновлення подачі води в окупований Росією Крим, адже «там живуть українці». Ці слова викликали сплеск емоцій у соціальних мережах та ЗМІ, що змусило главу уряду кілька разів «редагувати» цю заяву. Спочатку він написав на сторінці в мережі Facebook, що «формат ток-шоу не найкращий, аби обговорювати складні питання», зокрема й тому, що його пояснення «загубилися» в галасі студії. Тому в соцмережі Д. Шмигаль уточнив свою позицію таким чином: «Ми хотіли б подавати воду нашим громадянам, але не можемо і не маємо технічної можливості робити це до деокупації півострова та повернення його до складу України». Ще одне уточнення з вуст Прем'єра пролунало з трибуни Верховної Ради під час години запитань до уряду. За його словами, про відновлення промислового постачання води в окупований Крим не йдеться, але держава мусить допомогти своїм громадянам: «Ми не будемо постачати воду для промислових і військових об'єктів... Ми постачатимемо українцям воду для господарських потреб, для пиття: хоч цистернами, хоч каністрами, хоч бутлями... Це наш обов'язок перед українцями».

Тим часом у представництві Президента України в Автономній Республіці Крим запевнили: відновлення водопостачання окупованого півострова з боку України можливе лише за умови його повної деокупації. Про це написала заступник глави представництва Т. Ташева ([URL: https://www.facebook.com/tamila.tasheva/posts/10157219166251868](https://www.facebook.com/tamila.tasheva/posts/10157219166251868)). Вона нагадала, що, згідно з нормами міжнародного права, повну відповідальність за гуманітарну й економічну ситуацію на окупованих територіях несе держава-агресор. Від себе Т. Ташева додала, що, якщо рішення щодо відновлення водозабезпечення Криму таки буде ухвалено, вона подасть у відставку, як і вся команда цієї інституції.

Доволі різко на серію «водних» заяв Д. Шмигаль відреагував меджліс кримськотатарського народу. Аби в майбутньому мати узгоджену позицію щодо цього питання, меджліс запросив главу уряду до консультацій ([URL: https://www.facebook.com/dogrujol/posts/2721701317925005](https://www.facebook.com/dogrujol/posts/2721701317925005)).

Щодо експертних оцінок, то багато політологів, журналістів, громадських діячів вважають, що мета актуалізації цього питання вже в перші дні каденції нового уряду – це продовження практики «зондування» суспільної думки.

Ще однією помітною ініціативою нового уряду стала реформа Державної архітектурно-будівельної інспекції (ДАБІ). Це орган влади, який здійснює державну політику у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а саме: видає дозволи і всі узгодження на зведення будівельних

об'єктів у країні. Саме з ДАБІ пов'язують чимало корупційних скандалів у сфері будівництва.

Як заявив Прем'єр-міністр Д. Шмигаль в ефірі програми «Свобода слова Савіка Шустера», в Україні існує ще чимало органів, які є корупційними та підлягають або ліквідації, або реформуванню. «ДАБІ – це кліщ на здоровому тілі будівельного ринку, і суспільство побачить перші кроки щодо його реформування найближчим часом», – зазначив Д. Шмигаль (URL: https://24tv.ua/shmigal_anonsuvav_masshtabnu_reformu_dabi_shho_pro_tse_vidom_n1293711).

Кабінетом Міністрів України 13 березня 2020 р. було прийнято постанови № 218 та 219 про ліквідацію ДАБІ та оптимізацію органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду. Згідно з постановою № 218 ліквідовано Державну архітектурно-будівельну інспекцію (ДАБІ) та утворено центральний орган виконавчої влади – Державну сервісну службу містобудування України (Держсервісбуд). Основними завданнями новоствореної структури є надання (отримання, реєстрація), відмова у видачі чи анулювання (скасування) документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.

Постановою КМУ № 219 від 13 березня 2020 р. утворено ще два центральні органи виконавчої влади: Державну інспекцію містобудування України та Державне агентство з технічного регулювання в містобудуванні України. Ці органи здійснюватимуть державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду й технічного регулювання у сфері містобудування відповідно. Діяльність новостворених структур координуватиметься Кабінетом Міністрів України через міністра розвитку громад та територій України (URL: <http://budport.com.ua/news/16858-nabrali-chinnosti-postanovi-uryadu-pro-likvidaciyu-dabi>).

Серйозним викликом для новопризначеного уряду стала загроза поширення в Україні коронавірусу, яка змусила вживати невідкладних заходів задля запобігання пандемії. На засіданні Кабміну 11 березня Прем'єр-міністр Д. Шмигаль заявив, що уряд виділить 100 млн грн на закупівлю засобів індивідуального захисту через загрозу епідемії коронавірусу в Україні. Прем'єр-міністр також повідомив, що в Україні запроваджують ряд заходів, які за результатами засідання комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій (ТПНС) і рішення уряду передбачають ряд кроків. Це – запровадження карантину в закладах дошкільної, середньої та вищої освіти, обмежень на організацію культурних, спортивних, масових заходів в Україні в кількості до 200 людей, крім заходів державної необхідності. Паралельно було фактично заборонено експорт засобів індивідуального захисту українського виробництва й українських виробників. При цьому Прем'єр-міністр зазначив, що українські виробники отримують держзамовлення на постачання засобів індивідуального захисту

(URL:

https://espreso.tv/news/2020/03/11/100_mln_na_zakhysni_zasoby_shmygal_rozproviv_pro_zakhody_poperedzhennya_koronavirusu).

На виконання доручення Президента України та рішення Державної комісії з питань ТЕБ і НС 17 березня Кабінет Міністрів прийняв ряд рішень щодо протидії поширенню коронавірусної інфекції. Зокрема, постановою уряду було заборонено з 18 березня по 3 квітня на всій території держави регулярні та нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у приміському, міжміському внутрішньообласному та міжобласному сполученні (URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-prijnyav-rishennya-pro-zaboronu-pasazhirskih-perevezen-ta-obmezhev-kilkist-uchasnikiv-masovih-zahodiv-10-osobami>).

Крім того, з 17 березня по 3 квітня заборонено перевезення пасажирів метрополітемом в Києві, Харкові та Дніпрі.

З 18 березня 2020 р. до прийняття окремого рішення заборонено перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішніх сполучень (приміському, міському, регіональному та дальньому). При цьому АТ «Укрзалізниця» дозволено здійснювати окремі пасажирські рейси у внутрішньому залізничному сполученні, рішення щодо яких приймається в кожному окремому випадку за погодженням із Мінінфраструктури та МОЗ, або ж міжнародному залізничному сполученні за погодженням Мінінфраструктури, МЗС та Держприкордонслужбою.

Також із 17 березня в Україні заборонено проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, у яких бере участь понад 10 осіб. Дозволено лише заходи, необхідні для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Із 17 березня заклади громадського харчування (ресторани, кафе), торговельно-розважальні центри, інші заклади розважальної діяльності, фітнес-центри, заклади культури повинні тимчасово припинити свою роботу. Дозволено надавати послуги з громадського харчування із застосуванням адресної доставки замовлення за умови забезпечення відповідного персоналу засобами індивідуального захисту.

Міністерству охорони здоров'я доручено тимчасово припинити планову госпіталізацію та планові операції, крім невідкладних і термінових. Крім того, максимально підготувати та перепрофілювати медичні заклади для прийому та лікування інфікованих хворих у тяжких станах.

Органам влади, підприємствам та організаціям рекомендовано забезпечити організацію позмінної роботи працівників, а за технічної можливості – також роботи в режимі онлайн.

Крім того, у зв'язку з фіксацією випадків захворювання на коронавірусну інфекцію Кабінет Міністрів прийняв рішення про встановлення режиму надзвичайної ситуації в Чернівецькій та Житомирській областях з 17 березня 2020 р., у Київській області – із 18 березня, у Києві,

Дніпропетровській та Івано-Франківській областях – з 20 березня, у Львівській, Тернопільській, Донецькій та Харківській – з 21 березня.

Уряд також доручив профільним міністерствам:

– опрацювати разом із мережами ретейлерів перелік товарів, експорт яких варто обмежити;

– оцінити кількість коштів, необхідних для доплати в розмірі 1 тис. грн громадянам, які мають пенсію менше 5 тис. грн;

– підготувати лист і звернення до МВФ щодо надання фінансової підтримки для подолання наслідків коронавірусу.

На засіданні 18 березня Кабінет Міністрів прийняв рішення про виділення додаткових 70 млн грн на засоби індивідуального захисту та прийняв рішення про утворення стабілізаційного фонду держави для подолання наслідків поширення коронавірусу. Також, як заявив Прем'єр-міністр Д. Шмигаль, уряд планує напрацювати нові заходи стимулювання економіки, аби криза та карантин завдали якомога менше збитків бізнесу (URL:

https://espreso.tv/news/2020/03/18/uryad_stvoryt_stabilizacijnyy_fond_ta_napravyt_na_zasoby_zakhystu_vid_koronavirusu_sche_70 mln_grn).

Поки що закони та інші рішення влади, спрямовані на створення кращих умов для боротьби з епідемією коронавірусу, на підтримку бізнесу та населення, як зазначається в пояснювальних записках, не потребують додаткових витрат з державного бюджету. Утім очевидно, що хоча їх реалізація не вплине на витрати бюджету, вона вплине на доходи як державного, так і місцевих бюджетів. На це звертають увагу політики та експерти. Наприклад, затверджений Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширення коронавірусної хвороби (Covid-19)» звільняє від сплати ввізного мита та ПДВ операції з ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів, медичного обладнання, які можуть використовуватися для лікування коронавірусної хвороби. Закон про підтримку платників податків (законопроект № 3220) з 1 березня по 30 квітня 2020 р. скасовує плату за землю (земельний податок та орендну плату за земельні ділянки державної й комунальної власності), податок на нерухомість, нарахування та сплату єдиного внеску фізособами-підприємцями. Це означає недонадходження до бюджетів значних сум (URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/derzhbjudzhet-ukrajini-budut-urizati-cherez-koronavirus-kogo-zachepljat-zmini-667448.html>).

Закон про боротьбу з коронавірусом зобов'язує уряд підготувати й подати в парламент комплексний законопроект щодо економічного та соціального захисту населення на час карантину, який, напевно, потребуватиме додаткових витрат. Можна також згадати доручення Президента В. Зеленського про виплату пенсіонерам, які отримують пенсію менше 5 тис. грн, по 1 тис. додатково, що також потребуватиме витрат. І,

звичайно, величезних, а головне – раніше непередбачених фінансових впливань, потребуватиме медична галузь.

Варто врахувати й те, що пандемія коронавірусу зруйнувала всю попередню логіку економічних і фінансових процесів. Припиняють роботу цілі галузі, наприклад галузь розваг. «Прикривається» потік валюти в країну від українських «заробітчанин», та й усередині країни змінюється логістика грошових потоків – люди прагнуть зберегти гроші та витратити їх на найнеобхідніше.

У нових реаліях зміни до бюджету неминучі, прогнозують експерти. Погоджуються з цим й урядовці. «Уряд не має права і не буде обмежуватися тільки боротьбою з коронавірусом. Ми повинні готувати країну до інших викликів. Це світова криза і можлива економічна криза в Україні... І це теж виклик для міністра економіки, для уряду, для всієї країни і бізнесу зокрема», – заявив Прем'єр-міністр Д. Шмигаль (URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/derzhbjudzhet-ukrajini-budut-urizati-cherez-koronavirus-kogo-zachepljat-zmini-667448.html>).

Не мають ілюзій, що пройти нинішні та прийдешні випробування країна зможе в рамках чинного бюджету, і українські парламентарі. «Карантин, світова економічна криза плюс українські реалії – падіння промвиробництва останнім часом і зниження зростання ВВП на початку року – накладаються і загрожують дуже серйозними наслідками, – зазначає народний депутат, член Бюджетного комітету ВР О. Гончаренко. – Очевидно, що бюджет буде переглядатися. Ми очікуємо відповідних пропозицій від Кабміну. У свою чергу ми вносимо і свої пропозиції, що і як потрібно змінювати в економічній політиці, ми реєструємо відповідні законопроекти. Ми готові допомагати владі в боротьбі з економічною катастрофою, що наближається. Але ані парламент, ані наш Бюджетний комітет не може підмінити собою уряд, який повинен підготувати системні зміни до бюджету», – зазначив народний депутат. За його словами, секвестр бюджету неминучий. І опозиція має намір простежити, щоб урізалися ті витрати, без яких країна дійсно може обійтися сьогодні (URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/derzhbjudzhet-ukrajini-budut-urizati-cherez-koronavirus-kogo-zachepljat-zmini-667448.html>).

Заступник голови фракції «Батьківщина» С. Соболев також зазначає, що підготовка змін – прерогатива Кабміну. «Питання підготовки бюджету завжди були компетенцією уряду. Цим ніколи не займалися депутати. Уряд готує свої пропозиції, оскільки вони в щоденному режимі розуміють, як відбувається наповнення бюджету, розуміють ключові напрями, за якими потрібно працювати. Тому, як тільки уряд підготує свої пропозиції, ми їх розглянемо. Але те, що, безумовно, бюджет потрібно буде коригувати, розуміють усі. При цьому коригувати, враховуючи не тільки ситуацію із самим коронавірусом, а й економічні наслідки епідемії. Тому що найбільш важкими будуть саме економічні наслідки», – зазначив С. Соболев.

За його словами, під час кризи найбільше постраждає малий бізнес, тому йому буде потрібна підтримка держави. «Якщо великий бізнес ще буде працювати, то зупинка сфери послуг, побуту, торгівлі сильно вдарить по малому бізнесу. І йому, безумовно, потрібна підтримка. Деякі кроки вже зроблено, подивимося, як вони спрацюють», – сказав С. Соболев (URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/derzhbjudzhhet-ukrajini-budut-urizati-cherez-koronavirus-kogo-zachepljat-zmini-667448.html>).

Водночас лідер партії «Українська стратегія», екс-прем'єр-міністр України В. Гройсман закликає нинішнього главу уряду Д. Шмигала збільшити доступ населення до тестів на коронавірус і координувати свої дії з Європейським Союзом. За його словами, Кабінет Міністрів України має негайно звернутися до Європейського Союзу із проханням включити Україну до своїх планів щодо боротьби з коронавірусом. «Ми – система сполучених ємностей і немає жодних причин, через які дії України та держав-членів ЄС, навіть ті, що стосуються придбання необхідного медичного обладнання та матеріалів, не можна було б узгодити. Міжнародна спільнота проходить сьогодні великий тест на солідарність, і я не можу собі уявити, щоб Україна почула “ні” у цьому питанні. Переваги тут будуть очевидні. Починаючи з більшої ефективності захисних заходів, через обмін досвідом, і закінчивши переговорами про зниження цін», – зазначив політик.

За словами екс-прем'єра, також наразі необхідно фінансово підтримати людей, які вимушено опинилися в неоплачуваних відпустках, для чого використовувати фінансові резерви держави.

Також, за його словами, варто підготуватися до масових звільнень українців, працевлаштованих за кордоном, і розробити план працевлаштування їх на батьківщині. «Не піддаваймося ілюзіям: якщо польський чи чеський роботодавець потрапить у біду і вирішить зменшити кількість штатних робочих місць, то першою жертвою стане українець. Очевидно, що багато наших громадян вирішать у цій ситуації повернутися додому. Уряд повинен їх прийняти. Тому я закликаю вас підготувати програму, яка дозволить цим людям повернутися на український ринок праці», – написав В. Гройсман.

Як, наприклад, передбачають у польській рекрутинговій компанії EastWestLink, яка працевлаштовує в Польщі кілька тисяч українців, через епідемію коронавірусу прийняття на роботу громадян України в Польщі буде обмежено або і взагалі припинено. «Станом на сьогодні обмежено або припинено функціонування польських консульств і візових центрів в Україні, а також міжміське та міжнародне транспортне сполучення. І навіть якби український трудовий мігрант подолав усі ці труднощі, то після прибуття до Польщі він муситиме пройти 14-денний карантин. У цій ситуації ми зосереджуємося на рекрутації іноземців, які вже перебувають в Польщі», – зазначають у польській компанії (URL: <https://www.volynnews.com/news/all/ukrayinski-zarobitchany-ne-khochut-vuyizhdzhaty-z-polshchi-cherez-koronavirus>). Зокрема, частину заробітчан, які

працювали, наприклад, в автомобільній промисловості, що нині призупинилася, можна працевлаштувати в харчовій промисловості, де з'явилися вакансії через перебування польських працівників на карантині чи вдома з дітьми, припускають у компанії.

Варто зауважити, що до України, зважаючи на поширення коронавірусу країнами Євросоюзу та іншими регіонами світу, повертається значна кількість українських громадян. В уряді заявили, що мають намір евакуювати 35,2 тис. українців з інших країн, на що, за словами міністра інфраструктури В. Криклія, необхідно виділити 4,2 млн дол. Він запропонував виділити ці кошти з резервного фонду бюджету. У рамках цієї ініціативи було сформовано точки-хаби в 11 містах світу, з яких українці гарантовано можуть дістатися додому безкоштовно або за пільговими цінами. Українська авіакомпанія «МАУ» 20 березня доправила до Києва українців рейсами з Амстердаму, Брюсселю, Дубаї, Парижу, Тель-Авіву, Відню, Франкфурта, Ларнаки, 21 березня – з Лондона та Берліну. Загалом же заплановано здійснити 175 нерегулярних авіарейсів. Для українців, які застрягли в Польщі, 20 березня запустили спеціальні поїзди за маршрутом Перемишль – Львів – Київ, якими повернулося понад 1 тис. 150 українців (URL: <https://www.dw.com/uk/коронавірус-уряд-україни-створить-стабілізаційний-фонд/a-52821210>; URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/03/19/658308>).

На сьогодні уряд Д. Шмигала не представив програми своєї діяльності, утім, за словами Прем'єр-міністра, має гарні напрацювання та ідеї з розроблення стратегії, яка показуватиме майбутнє України на найближчі сім років. «Це буде одна з кращих стратегій у світі, але це вже питання завтрашнього дня», – зазначив глава уряду. Він також дав доручення новому міністрові економічного розвитку І. Петрашку розробити сценарії можливих економічних наслідків для України через коронавірус.

Водночас, на думку політичного експерта, заступника директора Українського інституту дослідження екстремізму Б. Петренка, стратегію нового Прем'єра зрозуміти наразі складно, оскільки він заявляє про занадто загальні кроки для того, щоб зрозуміти, як він насправді діятиме. «Без розкриття реальних механізмів – як це буде реалізовано – усе поки що має вигляд лише “красивої картини”», – зазначає експерт.

Що ж до економічної політики майбутнього уряду загалом, то, на думку голови правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенка, курс на економічні реформи і європейську інтеграцію України збережеться, оскільки цей курс підтримує Президент В. Зеленський. Зокрема, це стосується затвердження та реалізації земельної реформи. «Але можливі тактичні корекції економічної політики. Новий уряд буде більш прагматичним та обережним. Значною мірою його діяльність буде спрямовано на розв'язання поточних соціально-економічних проблем і підготовку до нейтралізації потенційних ризиків глобальної економічної

кризи, що насувається на весь світ», – вважає В. Фесенко (URL: <https://www.facebook.com/vladimir.fesenko1/posts/3624663287608824>).

З тим, що про зміну курсу нового уряду наразі не йдеться, погоджується й політолог П. Олещук. «Уряд Шмигала працюватиме приблизно за тими ж напрямками і з тими ж пріоритетами, що і Кабмін Гончарука, – каже експерт. – Та все ж – з урахуванням помилок, допущених попередниками. Скажімо, в економічній сфері найбільше претензій до колишніх урядовців пов'язано з намаганням посилити вплив на бізнес, створити додаткові фіскальні перепони, користі від яких насправді жодних, а шкода для бізнес-клімату – доволі серйозна. Тепер політика у цій сфері, схоже, буде більш виваженою».

Утім наступність у роботі попереднього й нинішнього урядів виглядає сумнівною з огляду на відкликання урядом Д. Шмигала 82-х законопроектів і восьми проектів постанов, внесених Кабміном О. Гончарука, серед яких критикований опозицією закон про працю та законопроект, що забороняє колишнім власникам повертати свої банки. Прийняття останнього документа є однією з основних вимог МВФ для відновлення фінансування України.

У ЗМІ висловлюються припущення про те, що відкликання цих законопроектів може свідчити про кілька моментів: по-перше, Кабмін Д. Шмигала починає свою роботу з перегляду законодавчих пропозицій попередників – це популізм, спроба сподобатися як опозиції, так і олігархам; по-друге, швидкі реформи можуть бути поставлені на паузу. Вони знижують рейтинги влади, що не вигідно їй у контексті майбутніх місцевих виборів (URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/sorosyata-na-snidanok-shmigal-na-obid-vr-na-vecheryu-yakim-bude-povzuchiy-revansh-202003101128011>).

Експерти також вважають не випадковим, що Верховній Раді запропонували затвердити неповний склад уряду. На думку Б. Петренка, це може свідчити про те, що жодної стратегії дій при зміні урядової команди не вироблено. І жодного плану «Б» у разі провалу «основної лінії» влада не має. «Кадрові пертурбації в уряді – це результат зміни керівництва Офісу Президента. Це говорить насамперед про те, що більшість важливих рішень ухвалюватимуть на Банковій, а не в Кабінеті Міністрів», – вважає Б. Петренко. До того ж перші публічні спроби проявити себе, за оцінками експерта, виявилися для Д. Шмигала не дуже вдалими. «Є шанс, що він перетвориться на те, чого й бажає кожен президент – на так званого “технічного прем'єра”». І головне: за висновками експерта, «влада у своїх діях орієнтується не на довготривалу чи навіть середньострокову стратегію, а виключно на виклики сьогодення».

Водночас, діючи таким чином, влада, на думку П. Олещука, продемонструвала, що вміє прислухатися до громадян. «І за таких обставин немає нічого дивного, що зміна уряду має не концептуальний характер, а є відповіддю на суспільний запит. Наскільки це виправдає себе, покаже соціологія. Але однозначно впродовж кількох найближчих місяців якщо й не

зберігатиметься позитивна динаміка рівня довіри до влади, то її рейтинги залишатимуться на колишньому рівні», – вважає політолог.

Отже, проаналізувавши перші два тижні роботи уряду, можна стверджувати, що, з одного боку, він ще не встиг показати значних результатів, утім з іншого – варто визнати, що в нинішніх складних економічних та епідеміологічних умовах заяви та дії урядовців перебувають у конструктивному руслі й залишають сподівання, що новий Кабмін успішно подолає нагальні виклики, уникне дефолту та продовжить реформи в Україні.

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Нові виклики Мінських переговорів

На засіданні Тресторонньої контактної групи (ТКГ) у Мінську 11 березня поточного року було прийнято рішення, які викликали неоднозначну реакцію певної частини суспільства. Ідеться про створення Консультативної ради – нового органу за участю Києва та представників від ОРДЛО, що, на думку деяких політиків та експертів, може свідчити про «суб'єктивізацію» Донецька та Луганська в переговорах, а також дасть РФ можливість відмовитися від ролі «учасника» конфлікту, заявивши про свої посередницькі функції.

Переговори проводили за участі офіційних осіб – голови ОП А. Єрмака з української сторони та заступника голови АП РФ Д. Козака. У перші дні деталізованих даних про суть домовленостей у ЗМІ не було, ішлося про новий обмін утримуваними особами (51 в Україні і 40 – у Донецьку/Луганську), про розведення сил, відкриття КПВВ у Золотому й Щасті, а також створення нової ради, функції якої не було визначено.

Два дні потому копії підписаного в Мінську документа почали публікувати ЗМІ. Як повідомляли окремі ресурси, головним завданням Консультативної ради прописали «діалог, консультації та вироблення пропозицій щодо проектів політичних і правових рішень щодо врегулювання конфлікту» (включаючи заходи із проведення виборів у Донецьку та Луганську). Склад – по 10 представників від Києва й ОРДЛО, а також по одному учаснику від ОБСЄ, РФ, Німеччини, Франції – усі країни-учасники погоджують кандидатури самостійно. У Києва й ОРДЛО право голосу вирішальне, а ось країни-посередники мають дорадче право голосу.

Модератор – ОБСЄ. Рішення Консультативною радою приймаються більшістю в три чверті голосів, а їхній характер, по суті, рекомендаційний. Тобто ідеться про таку ж ТКГ, але розширену за рахунок участі Німеччини та Франції. Більшої конкретики в документі немає – її, як впливає з протоколу засідання ТКГ, повинні напрацювати до наступного засідання, що призначено на 25 березня – тоді ж повинні подати списки на обмін та перелік місць для розведення сил (URL: <https://vesti.ua/politika/minska-zrada-ili-novaya-nadezhda-na-mir>. 2020. 16.03).

Треба зазначити, що про необхідність модернізації Мінського процесу активно висловлювалися і представники експертних кіл, і політики. Так, віцепрем'єр-міністр України, міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій О. Резніков зауважив: «Мінські домовленості потрібно модернізувати. Буде справедливим дати можливість українським громадянам з Донбасу, з окремих районів Луганської та Донецької областей, які зараз є переміщеними особами і проживають на підконтрольній Україні території, які прагнуть відновити територіальну цілісність України, бути представленими в Мінському процесі» (URL: <https://rubryka.com/2020/03/19/ministr-z-pytan-reintegratsiyi-vvazhaye-shho-minski-ugody-neobhidno-modernizuvaty>. 2020. 19.03).

Офіційну позицію висловила заступник голови фракції СН Є. Кравчук. За її словами, «позицію Донбасу повинні представляти також жителі регіону, які його покинули і переїхали на підконтрольну територію. Тому рада може складатися наполовину з жителів, які проживають на окупованих територіях, і тих, хто звідти поїхав. Це будуть люди, яких поважають у регіоні, хто розуміє специфіку регіону і його потреби, авторитетні по обидва боки лінії розмежування, – стверджує Є. Кравчук. – Про яке-небудь визнання “ЛНР” і “ДНР” не йшлося, не йде і не йтиметься».

Політолог О. Якубін також у своєму коментарі вказав на те, що рада створюється в межах і так існуючої консультативної підгрупи ТКГ з політичних питань – ідеться про створення політичного треку, який вписується в логіку «Мінська». Включення ж представників Німеччини та Франції доповнює раду, пов'язуючи її з нормандським форматом (URL: <https://vesti.ua/politika/minska-zrada-ili-novaya-nadezhda-na-mir>. 2020. 16.03).

При цьому треба зазначити, що інформація про створення ради викликала справжню бурю в певних колах. На думку экс-глави Міноборони України А. Гриценка, «Україна (точніше, влада) погодилася остаточно визнати ОРДЛО повноцінним суб'єктом. Росія не бере на себе жодних зобов'язань щодо виконання домовленого, вона присутня в статусі лише такого собі спостерігача-гаранта, нарівні з Німеччиною, Францією та ОБСЄ».

А. Ілленко, экс-нардеп від «Свободи», вважає, що «в Мінську була створена малоросійська колегія, де засідатимуть російські окупанти і їхні маріонетки – вона буде писати нам Конституцію і вирішувати, як саме на “виборах” легалізувати окупаційний режим» (URL: <https://vesti.ua/politika/minska-zrada-ili-novaya-nadezhda-na-mir>. 2020. 16.03).

При цьому глава парламентського Комітету з питань зовнішньої політики О. Мережко заявив, що Росія намагається зірвати Мінський процес і заяви президента РФ В. Путіна налаштовані критично до «Мінська» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/storony-rossii-idet-popytka-sorvat-minskiy-1584340200.html>. 2020. 16.03).

Звертає на себе увагу та потребує певної реакції й наявність думок деяких експертів про те, що «Президент Зеленський, заради оплесків Кремля, здає національні інтереси». Про таке у своєму коментарі говорив політик

Р. Безсмертний, який вважає, що Президент В. Зеленський «запустив механізм власної катастрофи. А заодно глава держави своїми діями веде Україну до прірви» (URL: <https://glavcom.ua/ru/news/zelenskiy-vedet-ukrainu-k-propasti-a-putina-delaet-mirotvorcem-bessmertnyy-665698.html>. 2020. 14.03).

Журналіст Ю. Бутусов також назвав «домовленості між Україною та бойовиками державною зрадою». За його словами, 11 березня в Мінську було підписано «ганебний акт про капітуляцію України у війні за незалежність» (URL: https://24tv.ua/zrada_interesiv_ukrayini_ta_nova_rol_rosiyi__eksperti_pro_ugodu_stvoriti_z_boyovikami_radu_n1297072. 2020. 13.03).

Оглядач «Дзеркала тижня» Т. Силіна у свою чергу зауважила, що перше, що кидається в очі, те, що за стіл переговорів на рівних правах і в рівному статусі саджають представників офіційної України та самопроголошених «ДНР» і «ЛНР». «Це те, від чого Київ категорично відмовлявся всі шість років. І це та помилка, вчинена в свій час Кишиневом у врегулюванні придністровського конфлікту, яку експерти настійно закликали Київ не повторювати, – підкреслила експерт. – Можна припустити, що наші західні партнери не стануть заперечувати проти такого формату, тому що вони давно давали зрозуміти, що ухвалюватимуть будь-яке рішення, підтримане Києвом і Москвою: мовляв, головне, щоб ви домовилися між собою. Також неодноразово доводилося чути, зокрема, від французької сторони, що Києву так чи інакше необхідно розмовляти із представниками окупованих територій і краще говорити, ніж не говорити» (URL: https://zn.ua/POLITICS/novyie-minskie-protokoly-dokument-347861_.html. 2020. 13.03).

Однак деякі експерти вважають, що «зради» в результаті переговорів ТКГ може й не відбутися. Адже при правильному політичному позиціонуванні підписані А. Єрмаком документи не стануть ні визнанням «суб'єктності “ЛНР/ДНР”», ні «винесенням Росії за межі конфлікту». «Узагалі формат Мінських переговорів передбачає досить гнучкі можливості. І тому ця Консультаційна рада – це радше спроба створення нового підформату в рамках вже діючого – і нічого нового в таких спробах немає. А що стосується “ЛНР/ДНР”, вони не мають ніякої суб'єктності або визнання. І те, що ми почнемо з ними діалог у Мінську, не означає, що ми визнаємо їх або зменшуємо роль Росії в конфлікті», – зазначив експерт МЦПД з міжнародної політики М. Капітоненко (URL: <https://apostrophe.ua/article/politics/foreign-policy/2020-03-13/novyie-soglasheniya-po-donbassu-hto-hotyat-podpisat-u-zelenskogo-v-minske/31548>. 2019. 13.11).

При цьому директор Українського інституту аналізу та менеджменту політики Р. Бортник вважає, що заява про можливий вихід України з переговорного процесу із врегулювання конфлікту на Донбасі є політтехнологічним, політичним прийомом. Політолог упевнений, що Україна поки не виходитиме з «Мінська», оскільки що там іде гра «в

крайнього» (URL: <https://112.ua/politika/nardep-vyatrovich-podal-v-sbu-zayavlenie-o-gosizmene-iz-za-podpisannogo-v-minske-dokumenta-529019.html>. 2020. 13.03).

Треба вказати й на наявність акцій протесту в деяких західних містах, а також у Києві. Партія «Голос», усупереч карантину, зібрала 13 березня під Офісом Президента «Майдан» на 250–300 осіб під гаслами «Не допустимо Мінської зради» та «Ні переговорам з терористами!». На «марші патріотів» 14 березня (14 березня відзначається День добровольця) звучали вже антипрезидентські гасла.

Однак більш тривожним сигналом стала реакція частини монобільшості. Тридцять депутатів, зокрема М. Потураєв, А. Мотовіловець, Б. Яременко, Д. Наталуха, Г. Лерос, А. Красносільська та ін., під неформальним керівництвом О. Ткаченко виступили з відкритим листом-зверненням до Президента, у якому висловили «занепокоєння» створенням Консультаційної ради й зажадали не допустити реалізації рішень. «Українське законодавство унеможлиблює визнання в будь-якій формі будь-яких органів влади, так званих ЛНР, ДНР, ОРДЛО тощо. Усі переговори ...повинні вестися виключно з РФ і її представниками, – написали депутати. – Ми усвідомлюємо, що рада – лише дорадчий орган без права прийняття рішень. Разом з тим реалізація положення про раду створює підставу для того, щоб поставити під сумнів закріплену в законодавстві України позицію про те, що на Сході України відбувається збройна агресія з боку РФ».

Треба зазначити, що на сьогодні у фракції «Слуга народу» 248 депутатів, а на момент обрання їх було 254. Оскільки чисельність перевищувала половину конституційного складу Верховної Ради, фракція автоматично отримала права правлячої коаліції. Політолог О. Дьяченко вважає, що депутати своїм листом зафіксували, що далі не завжди голосуватимуть разом з коаліцією. І як мінімум по всіх законопроектах Мінського процесу В. Зеленському доведеться шукати інших союзників (URL: <https://polemika.com.ua/showbiz/2020/03/19/44414>. 2020. 19.03).

Блогер В. Чечіло вважає, що «фактичний розвал “Слуги народу” – це наслідок падіння рейтингу Президента В. Зеленського, а він знизився до 40 %, за результатами опитування Центру ім. О. Разумкова» (URL: <https://polemika.com.ua/showbiz/2020/03/19/44414>. 2020. 19.03).

За інформацією ЗМІ, у парламенті також зареєстровано проект постанови «Про результати роботи засідання Тристоронньої контактної групи від 11 березня в м. Мінськ, Республіка Білорусь». Суть документа полягає в тому, щоб на рівні парламенту блокувати проект рішення про створення Консультаційної ради (робочої групи). На думку авторів документа, створення Консультаційної ради прямо суперечить Конституції України та Закону України «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях в Донецькій і Луганській областях». Адже, згідно зі ст. 133 Основного закону, Донецька та Луганська області є невід’ємними

складовими України (URL: <https://vesti.ua/strana/ermaku-prigotovili-syurpriz-v-verhovnoy-rade-prodolzhat-kachat-minsk>. 2020. 20.03).

Треба вказати й на те, що журналісти Донбасу, звільнені з полону, і волонтери записали відеозвернення до Президента В. Зеленського, у якому просять не включати в переговорний процес у Мінську представників ОРДЛО (URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/03/19/7244326>. 2020. 19.03).

Український кризовий медіа-центр, ГО «Детектор медіа», «Українська призма», «Центр медіа-реформи», «Інтерньюз-Україна», Інститут масової інформації та Аналітична платформа стратегічних комунікацій Франція – Україна також виступили із заявою щодо неприпустимості прямих переговорів України з бойовиками на Донбасі (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2896207-se-bilse-gromadskih-organizacij-vistupili-proti-dialogu-z-najmancami-rf.html>. 2020. 14.03).

Крім того, на порталі Президента зареєстровано петицію з вимогою до В. Зеленського негайно відкликати підписи представника України та погодження керівника Офісу Президента України під Протоколом засідання Тристоронньої контактної групи, яке відбулося в Мінську 11 березня 2020 р. Крім того, у зверненні автори вимагають від В. Зеленського відмовитися від механізму Консультативної ради, де представники матимуть право вирішального голосу і вестимуть безпосередні переговори з представниками України в цій раді. Станом на 20 березня це звернення підписало вже 20 тис. 320 громадян України. Для того щоб петицію було розглянуто, потрібно мінімум 25 тис. голосів. До кінця голосування залишилося 88 днів (URL: <https://vchasnoua.com/donbass/64531-lehitymizatsiia-boiovykiv-vid-zelenskoho-vymahaiut-vidmovytys-vid-konsultatyvnoi-rady-v-tkh>. 2020. 20.03).

У свою чергу четверо депутатів від СН, вихідці з областей південного сходу та переселенці з Луганської області М. Ткаченко, В. Воронов, Р. Горбенко, О. Кузнецов опублікували власний колективний лист, у якому висловили підтримку новому майданчику: «Нам не дуже зрозуміла позиція наших колег, які, не розібравшись до кінця в програмі з реінтеграції Донбасу і домовленостях у Мінську, виходять в публічний простір, – ідеться в їхньому зверненні. – Рано чи пізно в окупованій частині Луганської та Донецької областей пройдуть вибори, і виборці зроблять свій демократичний вибір із місцевих кандидатів, які не брали участі в організації незаконного референдуму та не були причетні до незаконного збройного формування. І для початку було б правильно обговорити критерії відбору цих кандидатів. І що ж виходить, навіть вибрати 10 представників з вихідців із Луганська і Донецька – це “зрада зраднє”?»

Примітно, що в коментарях під цим постом у Facebook підписантів звинуватили в пристосовництві та опортунізмі. Б. Бабин, экс-постпред Президента в Криму за П. Порошенка й експерт з міжнародного права, зазначив, що перехід на «прямий діалог» з ОРДЛО значить «відмову від

матеріальної відповідальності РФ за всі збитки на Сході України» (URL: <https://vesti.ua/politika/minska-zrada-ili-novaya-nadezhda-na-mir>. 2020. 16.03).

Можна передбачити, що на політичне реагування стосовно нових кроків, зроблених у Мінському процесі, обов'язково вплине пандемія. І вплине негативно. Із самого початку оновленого й активізованого нашими постійними консультантами процесу було зрозуміло, що непримирима опозиція процесу унормування ситуації, підтримувана радикалами разом із П. Порошенком, не погодиться на будь-які реальні кроки до унормування ситуації та ігноруватиме всі делікатні поради Заходу стосовно примирення. В останні тижні коронавірус сконцентрував увагу всіх союзників і доброзичливців України на власних кризових ситуаціях. Навряд чи вони ще щось радитимуть далеким українцям у зв'язку з їхніми довготривалими проблемами.

Водночас показовою є і заява колишнього заступника міністра з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб Г. Туки, який підкреслив, що «пандемія коронавірусу не зупинить патріотів, активістів та просто небайдужих українських громадян від протестів проти можливої здачі країни Російській Федерації» (URL: <https://www.dsnews.ua/politics/esli-zelenskiy-i-ermak-predadut-ukrainu-to-koronavirus-21032020113600>. 2020. 21.03).

У зв'язку з цим пандемія або ж заглушить Мінський процес, або ж стане одним із приводів використання ймовірного незадоволення громадян ускладненням ситуації в країні при можливому загостренні і економічних, і епідеміологічних проблем. На сьогодні аналіз інформаційного простору свідчить про неоднозначні оцінки з боку політиків й експертів. Проте треба розуміти, що складна й довготривала проблема зазвичай немає простих рішень. На думці всіх учасників процесу має бути головне – майбутнє українського народу та української держави. Саме це має бути вирішальним виміром заяв, дій і рішень усіх свідомих громадян України.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Состояние и перспективы сотрудничества Украины и НАТО в оценках СМИ

Сегодняшнее состояние дел в отношениях между Украиной и НАТО было подытожено 19 марта в годовом докладе о деятельности НАТО в 2019 г., подтвердившем сохранение со стороны Альянса политики открытых дверей в отношении Украины и поддержку ее евроатлантических устремлений.

«В 2019 г. союзники подтвердили обязательства по поддержке возможного членства в НАТО для Грузии и Украины в соответствии с решением Бухарестского саммита от 2008 г. и последующих саммитов. Политика открытых дверей НАТО укрепляет Альянс и приносит

безопасность миллионам европейцев», – говорится в представленном Генеральным секретарем НАТО Й. Столтенбергом документе (URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-polytics/2900131-gensek-nato-podtverdil-podderzku-evroatlanticeskogo-kursa-ukrainy.html>). (Полный текст ежегодного доклада Генерального секретаря НАТО за 2019 г. обнародован на сайте Альянса: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf).

Генеральный секретарь НАТО подтвердил готовность Альянса предоставлять Украине помощь в реформировании секторов безопасности и обороны и политическую поддержку ее усилий по отстаиванию суверенитета и территориальной целостности. «В течение 2019 г. союзники оставались твердыми в поддержке суверенитета и территориальной целостности Украины. После неоправданного использования военной силы Россией против украинских кораблей и военно-морского персонала в районе Азовского моря и Керченского пролива в ноябре 2018 г. министры иностранных дел стран Альянса в апреле 2019 г. приняли решение усилить практическую помощь Украине со стороны НАТО», – говорится в документе. Такая помощь предусматривала содействие развитию военно-морских возможностей Украины в обмене данными о ситуации и другой информацией, которая предусматривает осуществление заходов кораблей НАТО с визитами в порты Украины и проведения совместных учений.

«В октябре Североатлантический совет посетил Одессу и Киев и подтвердил обязательства НАТО в продолжении практической помощи Украине», – напоминают авторы доклада (URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-polytics/2900222-stoltenberg-rasskazal-kakuu-pomos-budet-predostavlat-nato-ukraine.html>). Отмечается, что в ходе этого визита НАТО и Украина уточнили всеобъемлющий пакет помощи для Украины, который должен помочь стране в реформировании секторов безопасности и обороны. Как отмечается в докладе, всеобъемлющий пакет помощи НАТО Украине включает 16 разных программ и деятельность трастовых фондов с бюджетом свыше 40 млн евро. В 2019 г. через такие трастовые фонды НАТО Украина получила медицинское оборудование для восстановления раненых, а также средства защищенной связи. В то же время, благодаря Программе профессионального развития НАТО – Украина, совершенствует навыки украинский персонал в секторах безопасности и обороны.

Также в 2019 г. советники от Альянса помогали украинскому правительству и парламенту в осуществлении рамочного закона о национальной безопасности, приведении реформ в соответствие с евроатлантическими стандартами.

Незадолго до публикации доклада глава управления партнерства в штабе Верховного командования Объединенных вооруженных сил НАТО в Европе вице-адмирал Б. Туран сообщил, что НАТО протестирует в Украине

новую программу партнерства, которую разрабатывает для стран, не входящих в Альянс. «...У Украины есть значительные возможности. Например, опыт Сил специальных операций, проведение мероприятий по кибербезопасности, стратегической транспортной авиации. Это то, чему мы должны поучиться у Украины. Также важен опыт украинских военных, и мы развиваем свои возможности, находясь в прямом контакте с ними. А то, чего НАТО может научить Украину, это стабильные и надежные структуры управления. НАТО может и научить украинцев, и помочь усвоить опыт в контексте совместных учений, тренировок и образовательных программ. Мы можем научить, как наладить процесс развития военных возможностей, сектора безопасности и обороны. В этом плане мы можем помочь Украине – от организации реформ до совершенствования отдельных подразделений», – отметил Б. Туран.

Говоря о сферах, в которых Украина еще не вполне достигла стандартов НАТО, он заявил: «Прежде всего это проведение реформы сектора безопасности и обороны. Организация военной структуры должна быть реформирована. И надо начинать именно с этого. Роль и соотношение офицерского и младшего командирского состава в армии также важны, и мы работаем над этим. Повышение роли младшего командирского состава это и есть основа организационной реформы, насколько я понимаю, и в этом мы помогаем Украине».

«Вообще в отношениях Украины и НАТО мы имеем хорошо структурированную организацию. Вверху структуры комиссия Украина – НАТО, которая определяет рамки сотрудничества, от военной до политической. Комиссии подчиняется военный комитет. Он имеет рабочий план сотрудничества с Украиной. И ежегодно в управлении партнерства мы координируем этот план с украинской стороной. Мы создали ежегодный план военной имплементации. Это очень хороший рабочий план. Он включает образование, обучение, выполнение и оценивание. Программа, о которой говорите вы, находится на стадии планирования, ее разработка продолжается. В будущем, как только это будет сделано, это будет сделано для всех стран-партнеров, поскольку мы имеем 40 стран-партнеров. Она будет адаптирована для всех 40 стран-партнеров. Но, как по мне, это не очень повлияет на характер процессов, которые существуют между НАТО и Украиной. Поскольку они очень хорошо структурированы и формализованы. Я думаю, значительных изменений в рабочих процессах не будет», – подытожил чиновник, подчеркнув, что Украина является особым партнером для НАТО, важным показателем чего является рост совместимости военных Украины и НАТО (URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4204987-nato-protestyruet-v-ukrayne-pylotnuui-prohrammu-partnerstva>).

Наблюдатели напоминают, что в январе Украина и НАТО согласовали проведение совместных учений по защите критической инфраструктуры в Черноморском регионе «Нерушимая устойчивость-2020» в Одессе. Соответствующий документ в штаб-квартире НАТО в Брюсселе подписали

тогда вице-премьер-министр по вопросам европейской и евроатлантической интеграции Д. Кулеба и заместитель Генсека НАТО по политическим вопросам и политике безопасности посол Б. Каденбах. «Учения “Нерушимая устойчивость-2020” состоятся 5–9 октября этого года в Одессе. Участники из Украины и стран НАТО будут отрабатывать алгоритмы действий в кризисных ситуациях, которые могут возникнуть в Черноморском регионе. Цель – слаженно, своевременно и грамотно реагировать на кибератаки, нападения на порты, захват транспортных путей и другие угрозы», – сообщила тогда пресс-служба Кабинета Министров. Уже в феврале Кабмин Украины одобрил Годовую национальную программу Украина – НАТО. «Годовая национальная программа предусматривает как реформы сектора безопасности и обороны, так и демократические преобразования в стране. Она максимально приближена по содержанию и принципам к Плану действий относительно членства в НАТО и имеет такую же структуру», – сообщил возглавлявший тогда правительство А. Гончарук, подчеркнув, что Годовая национальная программа является ключевым инструментом интеграции Украины в НАТО (URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4190357-kabmyn-prynial-natsprohrammu-dlia-yntehratsyyu-v-nato>).

О том, что целью реформирования военной сферы должно стать максимальное обеспечение возможности Вооруженных сил Украины взаимодействовать с силами НАТО, заявил недавно и министр обороны Украины А. Таран. «Насущной необходимостью реформирования военной сферы является и продолжение работы по внедрению в Вооруженных силах Украины стандартов НАТО», – отметил он. При этом, подчеркивает министр, «вместо амбициозной, но недостижимой в ближайшее время цели – полной адаптации ВСУ к стандартам НАТО, у нас должна быть вполне достижимая цель – максимальное обеспечение возможности ВСУ взаимодействовать с силами Альянса».

В ответ на это депутаты «Европейской солидарности» заявили, что выступление министра, касающееся недостижимых для ВСУ стандартов НАТО, противоречит Конституции Украины в части стратегической цели государства – членства в Европейском Союзе и НАТО.

Напомним, предыдущий министр обороны А. Загороднюк ранее прогнозировал повышение статуса Украины в НАТО до партнера с расширенными возможностями уже в октябре – в том случае, если темп необходимых реформ будет сохранен. По его словам, Украина соответствует критериям для присоединения к Программе расширенных возможностей НАТО. «Наши партнеры по НАТО знают, что присоединение к Программе партнерства расширенных возможностей НАТО (Enhanced Opportunity Partnership) является абсолютным приоритетом для Украины. Украина сделала значительный прогресс во внедрении стандартов Альянса и уже соответствует военным критериям присоединения к Программе. Мы готовы и сейчас есть замечательное окно возможностей», – заявил А. Загороднюк в середине февраля во время рабочего завтрака по приглашению министра

национальной обороны Канады с участием Генерального секретаря НАТО (URL: <https://korrespondent.net/ukraine/4193376-ukrayna-otvechaet-programme-partnerstva-s-nato-mynoborony>).

Министр также отметил, что присоединение Украины к Программе является ключевым элементом в усилении европейской безопасности и углублении сотрудничества и партнерства, и призвал участников встречи рассмотреть заявку Украины на участие в Программе и поддержать это решение. «Мы получим целый ряд преимуществ. Мы сможем принимать более активное участие в совместных миссиях, сможем размещать наших штабных офицеров в штабных органах НАТО, получим больший доступ к внутренней информации, данным разведки. Мы сможем присоединиться к системам так называемой ситуационной информированности», – объяснил он. Заявление Украины о партнерстве с расширенными возможностями, по словам А. Загороднюка, будет рассматриваться в октябре. Кроме того, по его словам, «на повестке дня также план действий по подготовке к членству в НАТО». А. Загороднюк отмечал также, что в 2020 г. в Украине должен быть внедрен ключевой пакет стандартов НАТО. По его словам, всего их около 150 и именно эти стандарты «будут обуславливать управление операциями, вооруженными силами. Этот год будет ключевым для перехода на стандарты НАТО ВС Украины» (URL: <https://www.dw.com/ru>).

По словам вице-премьер министра по вопросам европейской и евроатлантической интеграции В. Пристайко, политическое решение о вступлении Украины в НАТО будет зависеть от развития страны – внедрения военных и других реформ, обеспечения демократии, верховенства права и т. п. При этом, как отмечает В. Пристайко, путь Украины в Альянс усложняет война на Донбассе, в то же время основополагающие документы НАТО не запрещают странам присоединяться к Альянсу из-за конфликта на их территории. «Украина будет членом НАТО. Для этого нет никаких юридических препятствий. В основополагающих документах Альянса нет положения, которое бы запрещало присоединяться к НАТО стране, где продолжается военный конфликт. Поэтому с юридической точки зрения Украина имеет такие же возможности, как и другие страны, которые не воюют», – сообщает вице-премьер министр (URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=2849357745178827&id=971688062945814).

Отметим, это заявление прозвучало вскоре после утверждения советника секретаря Совета национальной безопасности и обороны С. Сивохо в эфире одного из украинских телеканалов о том, что «в НАТО не могут вступить страны с внутренним конфликтом».

Ранее на эту тему высказывался вице-премьер-министр Украины по вопросам европейской и евроатлантической интеграции Д. Кулеба (позже назначенный министром иностранных дел), который отмечал, что вступление Украины в НАТО возможно даже с учетом того, что часть ее территорий являются временно оккупированными.

Тем временем, как сообщила пресс-секретарь министра обороны Украины С. Павловская, «МОУ делает все, чтобы Вооруженные силы были максимально взаимосовместимы с силами государств членов Альянса во время совместных действий в операциях и миссиях под руководством НАТО» (URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-politics/2894809-eksperty-nato-otlozili-vizit-v-ukrainu-izza-koronavirusa.html>). С. Павловская объяснила, что стандарты НАТО – это нормативно-правовые акты, упорядочивающие ту или иную сферу деятельности ВС, и еще ни одна страна из 29 государств – членов НАТО не имплементировала все действующие стандарты. В частности, по ее словам, Германия часто использует так называемую имплементацию с ограничением, что связано с необходимостью адаптации стандарта к национальным условиям. Пресс-секретарь министра обороны также сообщила, что в 2019 г. в НАТО закончился очередной цикл процесса планирования и оценки сил и в этом году будут определяться новые цели партнерства на 2020–2021 гг. Однако из-за проблемы коронавируса приезд экспертов НАТО в Украину был перенесен.

Перспективы дальнейшего взаимодействия Украины с НАТО осложняются также тем, что, как стало известно по сообщениям СМИ, Венгрия продолжит блокировать заседание Комиссии Украина – НАТО, пока в Украине не будут восстановлены права меньшинств. «Так как Венгрия поддерживает Украину в вопросах территориальной целостности и суверенитета, она должна учитывать многочисленные нарушения прав венгерского национального меньшинства в законодательстве. Нарушения касаются не только прав венгерского меньшинства, но и прав меньшинств в более широком смысле», – цитируют украинские СМИ венгерское издание Hungary Today.

Как сообщил ранее министр иностранных дел Венгрии П. Сийярто, 26 марта его украинский коллега Д. Кулеба, которого Президент В. Зеленский попросил работать над восстановлением двусторонних отношений, планировал посетить Будапешт. Он отметил, что с точки зрения двусторонних отношений Венгрии с соседними странами ее отношения с Украиной являются наиболее сложными. По его словам, нарушения со стороны Украины касаются не только прав венгерской общины, но и прав меньшинств в целом. В Украине венгерские студенты изучают украинский семь часов в неделю. Хотя этого может быть достаточно для изучения языка, этого недостаточно, когда речь идет о разговорном уровне, заявил министр. Решением может быть улучшение уровня преподавания украинского языка, и Венгрия готова помочь финансировать такие усилия, добавил он. «Мы готовы, и мы также будем делать разумные предложения», – заключил П. Сийярто (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/03/10/7107330>).

Д. Кулеба, комментируя запланированный визит, в свою очередь сообщал: «Мы сейчас ищем решение, которое будет отвечать интересам обеих стран. 26 марта я буду в Будапеште. Там продолжим разговор. Нам

нужно найти решение, чтобы разблокировать НАТО, запустить совместные с Венгрией инвестиционные и инфраструктурные проекты на Закарпатье». Однако на время карантина все заграничные визиты главы МИД, в том числе запланированный на 26 марта визит в Будапешт, были отменены. В то же время, по словам Д. Кулебы, его переговоры с П. Сийярто состоятся, однако не в формате личной встречи, а в режиме видеоконференции. Итог этих переговоров наметит ход дальнейшего сотрудничества Украины и НАТО.

Таким образом, анализ текущей ситуации свидетельствует о том, что Украина и НАТО целенаправленно развивают и углубляют сотрудничество. Ведется целенаправленная работа по преодолению имеющихся препятствий и реальной оценке перспектив дальнейшего взаимодействия. Следует также отметить, что несмотря на некоторые недостаточно корректные трактовки отдельных заявлений украинских политиков действующая власть демонстрирует уверенную преемственность политики расширения сотрудничества Украины и НАТО и сохраняет намеченный и закреплённый в Конституции курс.

Економічний ракурс

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Весняно-польові роботи та перспективи врожаю 2020 р.

Агробізнес в Україні є одним з найперспективніших серед галузей господарства. Він розвивається досить стрімко. Варто враховувати те, що на тлі зростання чисельності населення світу попит на продукти харчування тільки збільшуватиметься, при цьому розмір угідь придатних для обробки та вирощування сільськогосподарських культур залишається сталим. Україна довела всьому світу, що вона досить сильний гравець на ринку аграрної продукції. Україна, володіючи третиною світових чорноземів, має високий потенціал розвитку сільського господарства і тримає лідерство на світових аграрних ринках з виробництва зерна, цукру, меду і соняшникової олії.

Проте в умовах світової кризи і масового захворювання населення багатьох країн прогнози щодо врожаю 2020 р. не такі оптимістичні, як були в 2019 р. Ще навіть у лютому прогнозувався урожай зернових в Україні у 2020 р. на рівні 65–70 млн т. Про це повідомив заступник міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Т. Висоцький. «Погодні умови сприятливі для зернових – зважений прогноз врожаю в діапазоні 65–70 млн т в 2020 р.», – зазначив Т. Висоцький (URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1854130-u-minekonomiki-dali-prognoz-vrozhayu-zernovikh-u-2020-rotsi>. 2020. 24.02).

Так само директор Інституту аграрної економіки академік НААН Ю. Лупенко уточнив, що за прогнозом науковців інституту, в 2020 р. обсяги виробництва зернових та зернобобових культур в Україні становитимуть

67,4 млн т. Це на 7,7 млн т або на 10,3 % менше за історично рекордний урожай зернових у 2019 р. «Таке зниження відбудеться переважно за рахунок зменшення виробництва озимої пшениці – до 24,2 млн т (–12,5 %), кукурудзи на зерно – до 32,2 млн т (–10,3 %), а також ячменю – до 8,1 млн т (–8,7 %)», – наголосив Ю. Лупенко (URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1858712-v-ukrayini-prognozuyut-zmenschennya-virobnitstva-zernovikh>. 2020. 19.03).

Разом з тим він зазначив, що зросте виробництво жита – до 355,4 тис. т (+6,7 %), ярої пшениці – до 696,8 тис. т (+5,3 %), гречки – до 96,4 тис. т (+13,3 %) та гороху – до 687,4 тис. т (+20,0 %). Практично на рівні 2019 р. збережеться виробництво рису – 54,5 тис. т (–0,2 %).

По решті зернових культур також прогнозується невеликий спад. Виробництва вівса зменшиться на 2 %, проса – на 1,6 %. «З урахуванням погодних умов та зниження доходності основних сільськогосподарських культур торік, прогнозні показники визначалися за песимістичним сценарієм, тоді як за середнім прогнозом зниження обсягів виробництва зернових становитиме не більше 3 %», – наголосив Ю. Лупенко.

Як інформують ЗМІ, станом на 12 листопада минулого року українські аграрії зібрали 70,8 млн т зерна з площі 14,6 млн га (96 %) при середній врожайності 48,4 ц/га. У січні-вересні 2019 р. Україна експортувала рекордні 39,8 млн т зернових на суму понад 6,8 млрд дол. США.

Тим часом Україна готується отримати непоганий урожай. Ще в минулому році для цього була закладена певна основа. Як інформують ЗМІ, під урожай 2020 р. озимі культури на зерно посіяні на площі 7,0 млн га або 96 % до прогнозу. У розрізі озимих зернових культур засіяно:

- озимої пшениці – 5,9 млн га або 95 % до прогнозу;
- жита – 124 тис. га або 102 % до прогнозу;
- озимого ячменю – 920 тис. га або 100 % до прогнозу.

Крім того, озимий ріпак посіяно на площі 1,1 млн га, що становить 101 % до прогнозу (URL: <https://superagronom.com/news/9082-ploscha-ozimih-pid-ujaj-2020-roku-syagnula-7-mln-ga>. 2019. 12.12).

Цьогоріч більшість господарств приступили до польових робіт. За повідомленнями ЗМІ, всі області України почали посівну кампанію ранніх ярих культур. Станом на 19 березня засіяно близько 4 % посівних площ від прогнозу. Про це повідомив заступник міністра розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України Т. Висоцький.

За його словами, прогнозована площа основних ярих культур (10 культур) становить 15,26 млн га, що на 0,3 млн га більше, ніж у 2019 р. У структурі посівів ярої групи за прогнозами збільшиться частка кукурудзи і соняшнику, скоротиться – ячменю, сої та цукрових буряків. «Прогнозована структура посівів ярих культур в 2020 р. виглядає так: соняшник – 6,2 млн га, кукурудза – 5,39 млн га, соя – 1,45 млн га, ячмінь – 1,14 млн га, цукрові буряки – 209,5 тис. га, гречка – 140 тис. га, пшениця – 132,6 тис. га», – повідомив посадовець (URL: <https://agropolit.com/news/15794-posivna-startovala-u-vsih-oblastyah>. 2020. 22.03).

Варто зауважити, що забезпеченість сільгосп підприємств засобами захисту рослин для проведення робіт із захисту посівів сільськогосподарських культур становить понад 22 тис. т препаратів, або 71 % до потреби в I півріччі 2020 р. Про це повідомляє прес-служба Держпродспоживслужби.

На думку державних чиновників, такий рівень забезпеченості є достатнім для здійснення комплексу заходів захисту сільськогосподарських культур у ранньовесняний період 2020 р. «Забезпеченість сільгосп підприємств у препаратах для протруювання насіння ярих зернових і зернобобових культур становить 608 т, або 98 % до потреби в цих препаратах. Одночасно також розпочато протруювання насіння – усього на сьогодні протруєно понад 100 тис. т. Зазначимо, що в сільськогосподарських підприємствах, передусім південних областей, розпочато захист сільськогосподарських культур від шкідників, хвороб і бур'янів. Захист проведено на площі близько 0,6 млн га», – ідеться в повідомленні (URL: <https://agropolit.com/news/15758-agrariyi-zabezpecheni-pestitsidami-na-71>. 2020. 19.03).

Також зазначається, що в Дніпропетровській, Миколаївській, Одеській, Херсонській та інших областях для контролю бур'янів проводиться ранньовесняне внесення гербіцидів, здійснюється профілактичне оздоровлення посівів озимих зернових і ріпаку від хвороб. Також проводяться заходи захисту садів та виноградників від шкідників і збудників хвороб. Для проведення всього комплексу заходів захисту рослин від шкідливих організмів з початку року використано близько 0,3 тис. т пестицидів і біопрепаратів.

В уряді розуміють з якими труднощами доведеться зіткнутись працівникам сільського господарства. Тому в 2020 р. аграрії отримуватимуть компенсацію в розмірі 25 % від вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки та обладнання. Відповідна Постанова від 03.03.2020 р. №195 опублікована на сайті Кабінету Міністрів України. Також передбачається виплата компенсації за техніку, придбану в жовтні–грудні 2019 р. Згідно з бюджетним розписом виплати планується розпочати з II кварталу 2020 р. (URL: <http://agroconf.org/content/agrariyam-kompensuyut-25-vartosti-silgosptehniki>. 2020. 13.03).

При цьому держава звільнила агровиробників від податку на землю та від орендної плати земель с/г призначення державної власності на два місяці через коронавірус. Економія коштів для с/г товаровиробників складе 486 млн грн. Законом «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» держава звільняє агровиробників від орендної плати за землю сільськогосподарського призначення державної власності на два місяці через карантин. «У 2019 р. було сплачено 1,11 млрд грн земельного податку за землі сільськогосподарського призначення державної власності. У

2020 р. надходження від сплати цього податку мала б зрости до 1,16 млрд грн через постійне оновлення нормативної грошової оцінки. Надходження від річної орендної плати за землі сільськогосподарського призначення державної власності у 2019 р. становили 1,62 млрд грн, цього року ця сума мала б становити 1,75 млрд грн», – зазначається в повідомленні (URL: <http://agroconf.org/content/pid-chas-karantinu-agrovirobniki-zekonomlyat-486-mln-grn>. 2020. 20.03).

Імовірно, у зв'язку з погодними умовами та карантинном, уряд буде вимушений надавати додаткову допомогу аграріям залежно від ситуації, адже природні аномалії уже принесли збитки й аграрії їх підраховують. Як зазначив генеральний директор Української аграрної конфедерації П. Коваль, на урожай озимих зернових культур в Україні може негативно вплинути низький запас потрібної вологи в ґрунті, накопичений за минулу зиму. «З одного боку, ми можемо констатувати, що не було вимерзання, але з іншого боку, враховуючи, що ми мали бездощову осінь, й не було снігу та сніжного покриву, то ми не накопичили за зиму потрібної вологи. При виході із зимівлі ми повинні мати десь до метра глибиною запас вологи в ґрунті. На сьогоднішні констатуємо по значній території України, що маємо десь 25–30 см, тільки в окремих областях є запас вологи. Це дуже несприятлива ситуація. Можливо, якусь частину озимих культур доведеться підсівати ярою пшеницею, або навіть пересівати», – наголосив П. Коваль. (URL: <https://www.unn.com.ua/uk/exclusive/1856897-ekspert-rozpoviv-yak-tepla-zima-vpline-na-yakist-ozimoyi-pshenitsi>. 2020. 10.03).

Аграрій також повідомив, що на початок березня стан озимини, яка вийшла із зимівлі, задовільний. Лише у 7–8 % по всій території України стан не задовільний. «Але, який запас вологи ми маємо, і яка температура буде в найближчі два-три тижні – це покаже, що ми будемо з цим усім робити. Ми повинні констатувати, що за останні сім років посіяно найменшу кількість озимої пшениці, десь на межі 6 млн га. Проте ми маємо перехідні залишки, процедура експорту проходить планово», – зазначив П. Коваль.

За його словами, Україна може втратити на озимих культурах через нестачу запасів вологи. «Крім того, досвідчені агрономи схиляються до думки, що сам факт теплої зими без значних тривалих морозів може призвести до спалахів в окремих регіонах певних захворювань та появи шкідників, які не були знищені природою, морозом. Це може вплинути на якість зерна», – підкреслив експерт.

Подібну ситуацію ми можемо спостерігати в різних регіонах нашої країни. Зокрема, як інформують ЗМІ, на Житомирщині через відсутність вологи на полях і аномально теплу зиму доведеться пересіяти 15 % озимої пшениці. «Підвищені температури негативно впливають на рослини, бо ті відновлюють свою вегетацію, витрачають енергію. Якщо не буде на посівах снігу, це може призвести до великих втрат рослин. Я думаю, що 15 %, а, може, і більше треба буде пересівати. На багатьох ділянках пшениці вже з'явилася борошниста роса. Якщо є хвороби, то більшість керівників

господарств стараються такі посіви пересівати», – підкреслила заступниця директора департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської ОДА Н. Добринська (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2871838-na-zitomirsini-cerez-anomalnu-zimu-dovedetsa-peresiati-15-ozimini.html>. 2020. 7.02).

Вона повідомила, що в області озимою пшеницею засіяно понад 133 тис. га. У свою чергу науковець Житомирського національного агроекологічного університету В. Дубовий акцентує, що наразі відбувається сильне висушування самої пшениці, в якій практично немає вузла кушення. До того ж, тепла погода створює сприятливі умови для розвитку гризунів.

У Рівненській області також є значні проблеми з озимими культурами. Не зважаючи на те, що аналіз результатів відрощування монолітів озимих культур в області показав відсутність пошкодження озимих рослин у період зимівлі, все ж висока відносна вологість та оптимальні температури призвели до перезимівлі інфекції основних хвороб зимуючих культур та зростанню ураженості рослин на початку вегетації. Перша декада березня на Рівненщині відзначилася аномальним теплом, усі дні декади середні добові температури повітря були вищими на 3–10°C за багаторічні значення. Атмосферні опади мали вигляд дощу та мряки, їх сума становила 50–67 % норми. Про це інформує сайт ГУ Держпродспоживслужби в Рівненській області (URL: <http://agroconf.org/content/za-rezultatami-vidboru-monolitiv-na-rivnenshchini-ocinili-stan-ozimih-kultur>. 2020. 12.03).

Зазначається, що тепла погода та наявність зеленого корму протягом всієї зими були сприятливими для розвитку і розселення мишоподібних гризунів. За попередніми обстеженнями сільськогосподарських культур в умовах області загибель мишоподібних гризунів не перевищує 10–15 %. Моніторинг посівів озимої пшениці показав наявність минулорічної інфекції борошнистої роси на 40 % обстежених площ з ураженням 6–9 % рослин; септоріозу на 83 % обстежених площ з ураженням 20–35 % рослин; кореневих гнилей на 50 % обстежених площ з ураженням 2–4 % рослин; бурої іржі на 13 % обстежених площ з ураженням 1–2 % рослин. Ознаки інфекції альтернاریозу в посівах озимого ріпаку виявлено на 38 % обстежених площ з ураженням 2–4 % рослин.

Натомість у деяких інших областях таких скарг значно менше. За інформацією ЗМІ, на Дніпропетровщині після зими збереглися майже 100 % посіяних озимих зернових культур. Посприяли таким результатам гарні погодні умови. Про це повідомили в управлінні агропромислового розвитку Дніпропетровської облдержадміністрації, передає прес-служба ДніпроОДА. «Вже третій рік поспіль посіви озимих тішать аграріїв регіону. Цьогоріч погода була особливо сприятливою, і зернові чудово перезимували. Майже 90 % отриманих сходів – у доброму та задовільному стані. У березні, коли потеплішало, рослини почали інтенсивно нарощувати вегетативну масу та кореневу систему», – повідомили в управлінні (URL:

<http://agroconf.org/content/na-dnipropetrovshchini-dobre-perezimuvalo-100-ozimih.2020.20.03>).

За інформацією прес-служби Дніпропетровської ОДА, понад 700 тис. га в області засіяно озимими культурами. Традиційно лєвова доля посївїв – пшениця. Нею засіяно 500 тис. га. Крім пшениці, вирощують ячмінь, жито та рїпак. Пшениця вже перебуває у фазї кушіння.

Загалом, за даними Держстату, зростання виробництва сїльськогосподарської продукції в Україні в сїчні–лютому 2020 р. становило 0,1 % в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Зокрема, сїльськогосподарські підприємства за звітний період збільшили виробництво на 2,6 %, але господарства населення – зменшили на 3,4 %. Найбільше зростання сїльгоспвиробництва в сїчні–лютому зафіксовано у Вінницькій (+12,3 %), Донецькій (+9,7 %) та Кїровоградській (+3,5 %) областях (URL: <http://agroconf.org/content/z-pochatku-roku-v-ukrayini-zroslo-silgospvirobnictvo.2020.19.03>).

Однак чи збережеться тенденція до зростання сїльськогосподарського виробництва не зовсїм зрозумїло. Чи буде вигїдно господарствам нарощувати виробництво, адже цїни на зерновї культури на свїтовому ринку досить не стабільнї. Це залежить від цїн на паливо, посївний матерїал, добрива, засоби захисту рослин та їх доставку, яка залежатиме від заходїв боротьби з коронавірусом. Українські фермери вже відчули вплив від зниження цїни на нафту на свїтовому ринку: за два днї було втрачено в середньому приблизно 7 % цїни на зерновї культури. Про це ще 10 березня повїдомив президент Української аграрної конфедерації Л. Козаченко. За його словами, вартість пшениці знизилася за вказаний період на 5 %, кукурудзи – на 8 %. «Зауважу, що таке зниження відбулося тїльки за 2 днї. Якщо цїна на нафту не стабілізується або навіть ще трохи просяде, то ми можемо втратити близько 15 %. При швидкому підрахунку можна зрозумїти, що це будуть дуже суттєвї втрати. Адже для експорту в нас є ще 14 млн т кукурудзи та десь 2 млн т пшениці, реалїзуючи якї по нинїшній цїні фермери втратять близько 4 млрд грн», – наголосив Л. Козаченко (URL: <http://agroconf.org/content/ukrayinskiy-agrobiznes-vzhe-vidchuv-naslidki-padinnya-cin-na-naftu-uak.2020.10.03>).

За його словами не варто забувати й про проблеми з реалїзацією на експорт олії, вартість якої знизилася через коронавірус приблизно на 30 %. «Якщо все разом скласти, то втрати для українського аграрного сектора будуть суттєвї – до 10 млрд грн», – зазначив Л. Козаченко.

При цьому він підкреслив, що та турбулентність, яка відбувається на аграрному ринку, обумовлена не тїльки ситуацією на ринку нафти, а ще й коронавірусом, строкатим (непередбачуваним) курсом гривнї та погодно-клїматичними умовами. «Паралельно із падінням цїни на нафту в Україні зрїс курс нацїональної валюти, що певним чином трохи врятувало ситуацію. Якби цього не сталося, то вартість зерна на внутрїшньому ринку вже була б нижчою на 15 %», – підсумував президент УАК.

Повідомляється, що на світових ринках продовжують знижуватись ціни на зернові. Пшеничні ф'ючерси опускаються не лише в США, а й у країнах ЄС. Хоча експерти зазначають зростання біржових індексів та ринків на кукурудзу і сою, вартість пшениці у світі продовжує падати. Зокрема, на Чиказькій біржі продажі пшениці різко впали на тлі прогнозованого збільшення світового виробництва та зміцнення долара. Як відзначають експерти, значно збільшити обсяги виробництва пшениці має намір Австралія. Також фермери Аргентини віддають під пшеницю значно більші площі, оскільки тамтешній уряд залишив експортне мито на цю культуру незмінним, суттєво підвищивши його на сою. У Франції ринок також розвернувся в бік падіння цін на пшеницю. На тлі проблем, завданих економіці коронавірусом, трейдери істотно знизили закупки пшениці, а фермери через зниження цін скоротили продажі зерна. Світовий ринок також відчуває додатковий тиск через падіння цін на експортну російську пшеницю, що спричинене обвалом рубля (URL: <http://agroconf.org/content/prichini-padinnya-cini-na-pshenicyu>. 2020. 6.03).

Щоправда, є й інша інформація, яка дає надію на зростання попиту на вітчизняне зерно. Через попит переробних підприємств ціни на продовольчу пшеницю зросли в середньому на 50 грн/т. Про це повідомляє прес-служба G.R. Agro. «З початку тижня на ринку переважало зростання гривневих цін попиту з боку переробних підприємств. Цей факт був обумовлений у першу чергу девальвацією національної валюти, яка надавала істотну підтримку внутрішнім цінам. Так, з початку тижня ціни попиту на продовольчу пшеницю зросли в середньому на 50 грн/т», – ідеться в повідомленні (URL: <http://agroconf.org/content/v-ukrayini-zrostaie-cina-na-prodovolchu-pshenicyu>. 2020. 23.03).

Отже, діапазон цін попиту варіюється в межах 5–5,7 тис. грн/т, в залежності від регіону. Максимальні ціни закупівель характерні для підприємств, які були зацікавлені в термінових закупівлях великотоннажних партій.

Експерти зазначають, що аграрії, як правило, продовжували стримувати продажі на тлі зростаючого ринку. При цьому деякі з них готові були здійснювати продаж переважно керуючись необхідністю поповнення оборотних коштів.

Майбутній урожай уже планується з урахуванням нинішніх обставин. Проте, як показує досвід, продовольство за будь-яких умов буде затребуваним. Аграрії це розуміють, тому намагаються прискорити посівну кампанію і надолужити упущене восени.

Промислове виробництво в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку

(Закінчення, початок див. у № 5)

2. Проблеми та перспективи розвитку

Для кращої оцінки проблем, з якими стикається промисловість України, їх варто розділити на загальні та специфічні. До категорії останніх належать проблеми тих чи тих галузей та виробництв промисловості, а також проблеми, обумовлені збігом певних тимчасових обставин. Утім, не лише минулорічний спад промислового виробництва, а й динаміка вітчизняної промисловості протягом значно довшого періоду дає підстави вважати, що наразі перед українською промисловістю стоїть ряд проблем загального, навіть стратегічного характеру.

Водночас нинішня пандемія коронавірусу COVID-19 у світі вносить суттєві корективи в розвиток світової, а, отже, й української промисловості в найближчому майбутньому. Це необхідно враховувати, адже функціонування будь-яких економічних об'єктів в умовах гострої кризи і навіть рецесії, не говорячи вже про стабільну ситуацію, буде кардинально різним. З іншого боку, є вагомі підстави вважати, що, з подоланням наслідків пандемії коронавірусу COVID-19 у світі, українська промисловість прагнучиме так чи так відновити свої попередні здобутки на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому, з урахуванням карколомного розвитку пандемії коронавірусу COVID-19 у світі, представлені нижче оцінки проблем української промисловості за своєю природою більше стосуються її розвитку в пост-пандемічний період. Хоча, звичайно, у подальшому вони вимагатимуть відповідної корекції. Щодо проблем вітчизняної промисловості, що обумовлені нинішньою пандемією, то вони потребують окремого дослідження в рамках аналізу розвитку ситуації в українській економіці загалом.

Проведений раніше аналіз показав, що через значне структурне розмаїття української промисловості, умови, проблеми та перспективи її розвитку можуть сильно різнитись залежно від галузі чи навіть виду виробництва. Тому вдамося до секторального аналізу відповідної інформації, де проявляються специфічні галузеві проблеми розвитку. Однак при цьому не забуватимемо про загальні проблеми, які так чи інакше притаманні переважній більшості галузей вітчизняної промисловості, до яких, як правило, належать питання конкуренції за ринки збуту, фінансування інвестицій та менеджменту. До того ж ці проблеми взаємопов'язані.

Зокрема, як зазначав наприкінці грудня минулого року директор економічних програм аналітичного центру «Український інститут майбутнього» А. Амелін, «Українська економіка не розвивається, і одна з причин – відсутність стратегії розвитку країни з розумінням того, яку роль

Україна повинна грати на європейській і, ширше, світовій економічній карті. Це – завдання уряду, тому що наявність такої стратегії дозволяє використовувати ті чи інші стимули для розвитку економіки. Коли так звані лібертаріанці кричать, що держава не повинна давати будь-які стимули, вони вводять себе (та інших) в оману. Бо, як показує історія, всі розвинені економіки світу стали такими завдяки протекціонізму і прагматичній національній політиці... Відсутність стратегії, відсутність промислової політики, відсутність ресурсу для модернізації – в нас дуже дорогі кредити, а також подорожчання гривні по відношенню до долара – призвели до того, що ми почали втрачати ще більш високими темпами свою промисловість. І якщо ситуацію не змінити, то 2020–2021 рр. можуть стати критичними для української промисловості», – зазначає він.

На його думку, про відсутність промислової політики в Україні (на прикладі автомобільної промисловості), свідчить те, що в Україні могло б розвиватися виробництво електромобілів. Профільні компанії, за його словами, готові були це робити, але уряд скасував податок на додану вартість (ПДВ) на імпорт електрокарів, який, за інформацією сайту «Апостроф» становить 20 %. Тому українські електромобілі вже програють на суму ПДВ імпортованому електрокару, – вважає А. Амелін. (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/promyshlennost/2019-12-27/ukrainskaya-promyishlennost-letit-v-propast-kto-vinovat-i-chto-delat/30018>).

Однак твердження А. Амеліна щодо відсутності стратегії економічного розвитку в Україні потребує деяких коментарів. Насамперед, воно видається не зовсім коректним. Наприклад, ще під час його заяви на сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України була представлена «Експортна стратегія України на 2017–2021 роки», схвалена Кабінетом Міністрів України ще наприкінці грудня 2017 р. У рамках цього документа представлено «Секторальні та крос-секторальні експортні стратегії» (URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=4caaddb5-094f-4dab-8ac9-da323b41ad65&title=SektoralniTaKrossektoralniEksportniStrategii>), у яких з різним ступенем деталізації розглядаються питання розвитку експортної діяльності в різних сферах української економіки. Наприклад, у цій стратегії представлено вельми детально підготовлений ДП «Укрпромзовнішекспертиза» документ «Машинобудівна галузь в Україні: потенціал та можливості для розширення експорту на період до 2021 року». У ньому, приміром, проаналізовано стан світової торгівлі продукцією машинобудування у 2010–2017 рр., позиції України у світовій торгівлі продукцією машинобудування, представлено характеристику експортної спроможності українського машинобудування, здійснено ідентифікацію бар'єрів та інструментів підтримки експорту продукції машинобудування, визначено пріоритетний перелік заходів стимулювання експорту продукції машинобудування в Україні та запропоновано прогноз впливу заходів зі

стимулювання експорту на обсяги експорту в секторі машинобудування й дано оцінку впливу цих заходів на економіку України.

Цей документ, загальним обсягом 350 с., насичений таблицями з економіко-статистичними показниками, а відображені в ньому висновки та пропозиції базуються на використанні комп'ютерного моделювання та економіко-математичних розрахунках. На момент оприлюднення наведених вище критичних зауважень А. Амеліна щодо відсутності «стратегії розвитку країни з розумінням того, яку роль Україна повинна відігравати на європейській і, ширше, світовій економічній карті» цей документ був чинний, як, до речі, й нині. І це – лише один з ряду подібних документів. Тому навіть суто формально видається некоректним говорити про відсутність економічної стратегії уряду загалом.

Більш обґрунтованими видаються зауваження А. Амеліна щодо відсутності в Україні промислової політики, якщо, звичайно розуміти під цим систему цілеспрямованих заходів держави, наслідком яких є посилення конкурентоспроможності українського товаровиробника на внутрішньому та зовнішніх ринках і динамічного зростання на цій основі промислового виробництва в Україні. Однак конкретна пропозиція А. Амеліна щодо розвитку в Україні виробництва електромобілів, тим більше зорієнтованого, вочевидь, на внутрішній ринок, видається вельми сумнівною. Адже обсягу попиту на електромобілі в Україні наразі та в найближчій перспективі недостатньо, щоб було економічно вигідно створювати в нашій державі повний цикл їх виробництва. Складання ж електромобілів в Україні з імпортованих комплектуючих за відсутності ПДВ на них позбавляло би державний бюджет відповідних доходів. При тому що можливості експорту електромобілів з України поки видаються доволі сумнівними, оскільки не оприлюднено його торгово-економічне обґрунтування. Разом з тим критика лібертаріанців А. Амеліним хоча й доволі справедлива, але висловлені ним пропозиції щодо використання протекціоністських заходів занадто поверхові, щоб служити, так би мовити, «керівництвом до дії».

Водночас варто обговорювати змістовні характеристики відповідних урядових документів, оцінювати хід і проблеми їх реалізації, в разі наявності – визначати конкретні недоліки та шукати шляхи вдосконалення. Однак, на жаль, подібного змістовного аналізу розвитку української промисловості у вітчизняних ЗМІ не надто багато. Приємним виключенням у цьому є критичні зауваження та ґрунтовні пропозиції заходів щодо розвитку української промисловості, опубліковані в жовтні минулого року народним депутатом, виконавчим директором Національного комітету з промислового розвитку А. Гіршфельдом і О. Саліховою на сайті «Лівий берег» (URL: https://ukr.lb.ua/economics/2019/10/08/439152_pozihannya_shahistiv.html).

Зокрема, ці автори наголошують, що «найбільш динамічно зростаючим сектором української економіки останнім часом став АПК. Проте ключовою проблемою сектора залишається критично високий відсоток імпортової складової. Це відбивається на ефективності бізнесу і неможливості

забезпечити накопичення капіталу, необхідного для росту. Початок розв'язання цієї проблеми поклав механізм стимулювання покупки аграріями вітчизняної сільгосптехніки, запропонований Національним комітетом з промислового розвитку. Завдяки його запуску в 2018 р 7 тис. господарств придбали більше 17 тис. одиниць техніки, в тому числі тракторів, зернозбиральних комбайнів, автомобілів сільгосппризначення, сучасної ґрунтообробної та посівної техніки, інвестувавши в українську економіку 4,4 млрд грн.

Цей механізм нівелював корупційну складову і забезпечив прозорий процес розподілу бюджетних асигнувань на модернізацію аграрних господарств. Практика його реалізації довела, що на другий рік державної підтримки віддача суттєво перевищує вкладені кошти – сплачені податки і збори тільки машинобудівниками значно перевищили асигнування на компенсацію. Запущений механізм, з одного боку, став стимулом для внутрішніх капіталовкладень, оскільки виробники почали освоювати нові технологічні процеси, з іншого, – зробив сільгоспмашинобудування більш привабливим для зовнішніх інвесторів. Західні компанії почали локалізувати свої виробництва в Україні, повіривши в починання уряду й стабільність законодавства, адже Бюджетним кодексом України програма затверджена до 2021 р.», – стверджують А. Гіршфельд і О. Саліхова.

Також вони зазначають, що Національним комітетом з промислового розвитку «була ініційована програма фінансового забезпечення розвитку виробничих потужностей дорожніх організацій через механізм часткової компенсації вартості і відсотків по кредитах на придбання дорожньо-будівельної техніки та обладнання вітчизняного виробництва. Розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку спрямування коштів державного дорожнього фонду» та проект закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу», що передбачають виділення на реалізацію цього механізму 1 % фонду. Документи більше року розглядалися чиновниками, але так і не були ухвалені» ([URL: https://ukr.lb.ua/economics/2019/10/08/439152_pozihannya_shahistiv.html](https://ukr.lb.ua/economics/2019/10/08/439152_pozihannya_shahistiv.html)).

Крім того, А. Гіршфельд і О. Саліхова нагадують, що запропоновані ще в 2017 р. Національним комітетом з промислового розвитку «зміни до Закону про державні закупівлі в інтересах національних виробників... ґрунтуються на тому, що і Угода про асоціацію, (ст. 472), і Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ст. III п. 4 ст. XXI) передбачають для країни можливість використання заходів в інтересах власної безпеки». Водночас частина території України окупована Росією, а на Донбасі точаться бої. На цій підставі, вважають автори, українська влада могла би вжити заходів, які б сприяли збільшенню частки вітчизняних виробників у державних закупівлях товарів. Однак, незважаючи на це, зміни в систему державних закупівель в інтересах безпеки, запропоновані Національним комітетом з промислового розвитку, не ввійшли до порядку денного.

Однак треба визнати, що попри негативний вплив гібридної війни Росії проти України на вітчизняну економіку, цей фактор війни може і повинен використовуватись для позитивного розвитку української промисловості. Як наголосив власник бізнес-групи Т. В. Fruit, що працює на українському та світовому ринках харчових продуктів Т. Барщовський, «Ми себе асоціюємо як українську компанію, хоча більшу частку продукції продаємо за межами України. У країні йде війна, потрібен сильний маркетинг. І до того часу, доки в нас не буде хоч якого-небудь порядку, українські компанії стикатимуться з труднощами при виході на закордонні ринки» (Новое время страны. 2020. № 7. С. 55). Тобто, на його думку, війна може і повинна стати чинником вдосконалення діяльності українського підприємництва. Це має сенс.

Водночас, як показує світова практика, участь певної держави в бойових діях не лише тягне за собою зростання фінансового навантаження на бюджет цієї держави, а й створює додаткові умови для розвитку її військово-промислового комплексу. Причому йдеться не лише про збільшення замовлень у національних товаровиробників для збройних сил цієї держави, а й додаткові можливості для розвитку експорту озброєнь і військової техніки, позаяк озброєння та військова техніка, що вироблені у воюючій державі, як правило, проходять перевірку на полі бою. Це ж і є для них найкращою рекламою.

Саме такі умови для розвитку оборонно-промислового комплексу (ОПК) є нині в Україні. Зокрема, ЗМІ повідомили, що у 2020 р. Міністерство оборони України планує закупити 3 тис. ракетних комплексів і ракет на суму понад 2,4 млрд грн з урахуванням державних гарантій. За інформацією прес-служби Міністерства оборони України, порівняно з 2019 р. фінансування української ракетної програми цього року зростає на 300 млн грн. При цьому підприємства вітчизняного ОПК працюють і на міжнародні ринки. За підсумками 2019 р. підприємства-учасники Державного концерну «Укроборонпром» експортували озброєння і послуги на суму в 908 млн дол., повідомив генеральний директор концерну А. Абрамавічус. Порівняно з 2018 р. вітчизняний збройовий експорт зріс на 19 %. Серед ключових ринків для українського озброєння А. Абрамавічус виділив Індію, Саудівську Аравію, Туреччину, деякі інші країни Азії та Близького Сходу. «Серед продукції Укроборонпрому найбільшим попитом за кордоном користуються: протитанкові ракетні комплекси, корабельні газотурбінні двигуни і агрегати; серед замовлених послуг – ремонт радянської техніки і модернізація літаків», – зазначив він.

Утім, судячи з повідомлень ЗМІ, далеко не все так добре у вітчизняному ОПК. Як наголошував у лютому 2020 р. директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння В. Бадрак, «лакмусовим папірцем у справі розвитку ОПК є, як відомо, держоборонзамовлення (ДОЗ). І якщо в середині лютого його ще немає, отже в цій галузі, на жаль, усе розбалансовано. Хотілося б нагадати, що наприкінці листопада 2020 р.

підприємствам здавати ДОЗ. Коли в такому разі його виконувати, і чи можна виконати якісно? Визнаючи форменою дурістю об'єднання міністерств, влада ніяк не може зважитися на створення профільного. «Профільний заступник міністра (Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. – Прим. авт.) С. Панаїотіді має третю форму допуску, – зазначив у розмові зі мною один чиновник. – Як ви гадаєте, вона має реальний вплив на формування й просування держоборонзамовлення?» Запитання риторичне, чи не так?» (URL: https://dt.ua/internal/sector-bezpeki-2020-use-trischit-po-shvah-338501_.html). При цьому він згадує серйозний скандал навколо якості броні замовлених бронетранспортерів. У ЗМІ повідомляли про неналежну якість цієї імпортової броні, тоді як вітчизняне підприємство, здатне таку броню виробляти, деградувало протягом останніх років.

Традиційно ЗМІ звертаються до проблем розвитку вітчизняної авіаційної промисловості. Зокрема, директор Інформаційно-аналітичного центру «Прості рішення» В. Матарикін наголошує, що «Бразилія і Канада, США і ЄС постійно сперечаються через рівень державної підтримки авіапрому – чи то експортне фінансування, гранти або пільгові кредити. Йдеться про мільярди доларів... Україна не має таких фінансових ресурсів, але стратегію для авіапрому прийняти можна? У 2010 р. закінчилася дія Державної цільової науково-технічної програми розвитку авіапромисловості. Наразі в країні немає документа, який дає бачення розвитку цієї галузі. Фактично авіапром бореться за виживання самостійно в новій економічній реальності. Це все одно, що вчитися плавати в басейні з акулами.

Конкурентів ця ситуації цілком влаштовує. Україна фактично з 2016 р. призупинила серійний випуск літаків. У 2017 р. ДП «Антонов» закінчив складання тільки досвідченого Ан-132Д. Водночас у світовому авіабудуванні намітилася нова тенденція. Сегмент регіональних літаків став привабливим для гігантів авіабудування через зростання попиту на місцеві перевезення».

При цьому він зазначає, що «в цехах “Антонова” в різному ступені готовності знаходяться 3 літаки Ан-148 і 10 Ан-158, запущена серія з п'яти Ан-178. Частина з них міг би купити внутрішній замовник – це найкращий рекламний хід для зовнішнього ринку. Якщо Україна хоче зберегти своє авіабудування, то їй необхідно шукати нових виробничих партнерів. І першочергова роль тут повинна належати саме державі. Завдання уряду захищати свої ринки і підприємства, наприклад, через ті ж офсетні програми. Хочете поставляти нам свої літаки – будь ласка, тільки розмістіть частину виробництва в нас» (URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/aviaprom-ce-visoki-tehnologiji-i-velika-politika-chomu-ukrajinske-aviabuduvannya-v-zanepadi-50070730.html>).

Загалом проблеми освоєння зовнішніх ринків є вельми актуальними для усе більшого числа українських підприємств, що належать до різних галузей промисловості. Як стверджує вже згадуваний вище Т. Барщовський, власник бізнес-групи Т. В. Fruit, за кордоном «для бізнесу є нюанси з

податковою політикою та процедурами. Три роки треба витратити, щоб розібратись у законах іншої країни. Тому я підкреслюю: сьогодні вести бізнес в Україні набагато простіше, ніж у Польщі. Я працюю там з 2009 р. і знаю про що кажу. Всюди є свої плюси та мінуси» (Новое время страны. 2020. № 7. С. 54).

До сказаного Т. Барщовським треба додати, що логіка розвитку власного бізнесу так чи так підштовхуватиме чималу кількість вітчизняних підприємців до освоєння іноземних ринків. А для галузей з більш складними виробничими технологіями та/або більш диференційованою номенклатурою товарів, ніж у харчовій промисловості, часу та зусиль для освоєння іноземних ринків мабуть треба буде порівняно більше.

З одного боку, сучасні проблеми розвитку вітчизняної металургії та вугільної промисловості багато в чому відмінні через різну маркетингову орієнтацію цих галузей промисловості. Першої – переважно на світовий ринок, а другої – переважно на український. З іншого боку, ці обидві галузі належать до категорії капіталомістких, тобто таких, що потребують для свого розвитку значних фінансових ресурсів. Однак нинішня пандемія коронавірусу COVID-19 у світі вносить істотні корективи в попередні прогнози їх розвитку. Тому перспективи розвитку вітчизняної металургії та вугільної промисловості доцільніше розглядати дещо пізніше, коли ймовірні соціально-економічні наслідки нинішньої пандемії коронавірусу COVID-19 для світової та української економіки стануть більш зрозумілими.

Утім, за будь-яких обставин, доволі гострою для різних галузей вітчизняної промисловості залишається проблема фінансування інвестицій у їх розвиток, яка так чи так відображається в ЗМІ. Так, експерт інституту GROWFORD О. Куц вважає, що Міністерство фінансів перетворилося «на гігантський пилосмок грошової маси на внутрішньому ринку капіталу, включаючи так звані портфельні інвестиції, оскільки нерезиденти могли б замість облігацій внутрішньої держаної позики (ОВДП) купувати корпоративні облігації. Але компанії не можуть виграти конкуренцію з державою за пропонованими процентними ставками. Крім того, така політика мінфіну сприяла штучному зміцненню гривні: «А це для сировинної економіки – смертельна ін'єкція. Оскільки рівень доданої вартості дуже низький у структурі готового продукту, зміцнення гривні з'їдає практично всю рентабельність експортерів» (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/promyshlennost/2019-12-27/ukrainskaya-promyishlennost-letit-v-propast-kto-vinovat-i-chno-delat/30018>).

Однак припущення О. Куца, що нерезиденти могли б замість ОВДП купувати корпоративні облігації українських підприємств видається, як мінімум, некоректним. Адже державні та корпоративні (підприємств) облігації по-різному оцінюються портфельними інвесторами на предмет їх ризикованості та прибутковості. Тому зниження відсоткової ставки за ОВДП саме по собі ще не гарантувало переспрямування коштів нерезидентів саме в корпоративні облігації українських підприємств. Тим більше, що великі

вітчизняні компанії та бізнес-групи й самі виходять на міжнародні ринки запозичень, пропонуючи потенційним закордонним покупцям власні боргові цінні папери (детальніше див. матеріал в «Україна: події, факти, коментарі». 2019. № 23, 24). З іншого боку, некоректність розглянутих вище припущень О. Куща стосовно схильності нерезидентів (іноземців) за певних обставин купувати корпоративні, а не державні облігації, не скасовує проблеми актуальності пошуку джерел фінансування розвитку української промисловості.

Проведений вище аналіз, і до цього схиляється усе більше фахівців, вказує на нагальну необхідність кардинального вдосконалення організації державного управління промисловістю України. Як влучно зауважив уже згадуваний вище експерт інституту GROWFORD О. Куш: «Промислова політика – це як дорожня карта для інвестора, за якою він звіряє, які галузі економіки будуть у цій країні розвиватися. Без промислової політики неможливо розробити якісну інвестиційну політику». Тому, мабуть, недарма в ЗМІ з'явилися повідомлення про ініціативу деяких народних депутатів щодо відтворення в Україні міністерства промислової політики. При цьому вони посилаються на існування аналогічних міністерств в інших державах. Не можна не бачити «раціонального зерна» такої пропозиції. Проте це питання потребує окремого аналізу (*Роботу підготовлено з використанням інформації таких джерел: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (<http://me.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Апостроф (<http://apostrophe.com.ua>). – 2019. – 27.12; Дзеркало тижня ([http:// dt.ua](http://dt.ua)). – 2020. – 4, 12, 13.02; Економічна правда (<https://www.epravda.com.ua>). – 2020. – 27.02; Левый берег (<http://Lb.ua>). – 2019. – 8.10; Минпром (<http://minprom.ua>). – 2019. – 27.12; 2020. – 5, 7, 26.02; Новое время (<http://nv.ua>). – 2020. – 28.01; 17, 21, 22, 25.02; 6.03; Новое время страны. – 2020. – № 7; Остров (<http://www.ostro.org>). – 2020. – 15.02).*

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Про заходи щодо запобігання занесенню та поширенню на території України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-нCoV

Враховуючи постанову Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19», розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.02.2020 р. № 93-р «Про заходи щодо запобігання занесенню і поширенню на території

України гострої респіраторної хвороби, спричиненої коронавірусом 2019-nCoV», накази Міністерства охорони здоров'я України від 24.01.2020 р. № 185 «Про заходи щодо недопущення занесення і поширення на території України випадків захворювань, спричинених новим коронавірусом, виявленим у місті Ухань (провінція Хубей, Китай)» (зі змінами, внесеними наказом Міністерства охорони здоров'я України від 10.02.2020 р. № 292), від 25.02.2020 р. № 552 «Про затвердження та впровадження стандартів медичної допомоги при коронавірусній хворобі 2019 (COVID-19)» й протокол засідання постійної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Київської міської державної адміністрації «Про додаткові заходи запобігання поширенню нової коронавірусної інфекції (COVID-19)» від 11.03.2020 р. № 9:

1. Керівникам установ, організацій та підприємств НАН України (далі – організацій):

1.1. Під персональну відповідальність взяти до відома та керівництва постанову Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211 (додається), якою встановлено заборону щодо проведення масових заходів, у яких запланована участь понад 200 осіб, на період з 12 березня до 3 квітня 2020 р. та довести до відома працівників:

– рекомендації щодо дій при виявленні особи, яка відповідає визначенню випадку 2019-nCoV, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.01.2020 р. № 185 (зі змінами додається);

– стандарти медичної допомоги «Коронавірусна хвороба 2019 (COVID-19)», затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.02.2020 р. № 552.

1.2. Врахувати, що постійною комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Київської міської державної адміністрації (протокол від 11.02.2020 р. № 9 додається) запроваджено додаткові (порівняно з Кабінетом Міністрів України) обмежувальні заходи на території міста Києва.

1.3. Забезпечити за можливості запровадження дистанційного режиму праці співробітників організацій.

1.4. Організувати відправлення у відпустку співробітників організацій, які мають частково невикористані відпустки за минулі періоди, а також, за можливості, використання чергових відпусток іншими співробітниками, які мають на це право відповідно до законодавства.

1.5. Відтермінувати проведення в організаціях конференцій, семінарів, нарад та інших заходів.

1.6. Припинити відрядження співробітників організацій за кордон та всередині країни, а також прийом іноземних делегацій.

1.7. Організувати роботу організацій таким чином, щоб мінімізувати доступ на їхню територію сторонніх відвідувачів.

2. Директору Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України» І. Тодурову забезпечити:

2.1. Готовність установи для надання медичної допомоги особам, які відповідають визначенню випадку 2019-nCoV, підтримуючи необхідний запас засобів медичного призначення, захисного одягу, засобів захисту органів дихання, профілактичних препаратів, дезінфекційних засобів тощо.

2.2. Негайну ізоляцію у місці виявлення особи, що відповідає визначенню випадку 2019-nCoV, з подальшою евакуацією (транспортуванням) і госпіталізацією в інфекційний стаціонар з дотриманням вимог протиепідемічного режиму.

2.3. Негайне інформування Державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» (e-mail: info@phc.org.ua; ihr@phc.org.ua) про виявлення особи, що відповідає визначенню випадку 2019-nCoV.

2.4. Проведення додаткових навчань медичного персоналу з питань дотримання вимог протиепідемічного режиму, біологічної безпеки та біологічного захисту при виявленні особи, що відповідає визначенню випадку 2019-nCoV.

3. Взяти до уваги, що при Президії НАН України створено робочу групу з проблем (наслідків) поширення коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні (постанова Президії НАН України від 11.03.2020 р. № 90).

4. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на управління справами НАН України.

Президент Національної академії наук України академік НАН України Б. Патон (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*). – 2020. – 16.03).

***

Під головуванням першого віце-президента Національної академії наук України академіка А. Наумовця 11 березня 2020 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України

Про «Модернізацію економіки старопромислових регіонів на засадах смарт-спеціалізації» доповіла старший науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України кандидат економічних наук І. Петрова. Вона зазначила, що в старопромислових регіонах мають місце кризові явища, що виражаються в спаді обсягу промислового виробництва, зниженні інвестицій у виробництво, нестачі фінансових коштів, низькій конкурентоспроможності на світових ринках, зростанні залежності від імпорту. З цієї причини ці регіони найменш стійкі перед різними дестабілізуючими чинниками.

І. Петрова зазначила, що формально в Україні створено чимало інститутів розвитку старопромислових регіонів, проте в цьому процесі відсутня необхідна системність та обґрунтованість до специфічних умов розвитку таких регіонів. Підсумовуючи, вона обґрунтувала необхідність застосування механізмів публічно-приватного партнерства як інституціональної інновації, яка поєднує в собі модернізацію інвестиційної

діяльності та модернізацію механізму управління економікою, запропонувала свій алгоритм реалізації такого механізму.

З теми «Аналітично-чисельні методи дослідження процесів у залишках наднових зір» виступив науковий співробітник Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я. С. Підстригача НАН України кандидат фізико-математичних наук В. Бешлей.

Розв'язання рівнянь магнітогідродинаміки разом з рівнянням руху часток є необхідним для опису випромінювання елементарних часток у багатьох задачах фізики та астрофізики. Однією з таких задач є моделювання випромінювання часток на фронтах ударних хвиль у залишках наднових зір. Автором у складі колективу українських та італійських дослідників для дослідження кінетики та випромінювання часток було розроблено метод опису еволюції заряджених часток (як електронів, так і протонів) за течією після проходження фронту ударної хвилі, а також метод, що дав змогу проводити моделювання спектрів та карт розподілу поверхневої яскравості залишків наднових зір в радіо-, рентгенівському й гама-діапазонах.

У своєму дослідженні автор побудував алгоритм для моделювання карт поляризації залишків наднових зір. Для швидкого та якісного аналізу параметрів моделі було отримано аналітичні апроксимації, які забезпечують можливість проводити розрахунки радіальних та азимутальних профілів поверхневої яскравості в околі фронту ударної хвилі.

Старший науковий співробітник Інституту проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного НАН України доктор технічних наук А. Чугай поінформував про «Математичне та комп'ютерне моделювання оптимізаційних задач розміщення тривимірних об'єктів». У своєму дослідженні він розробив конструктивні засоби математичного та комп'ютерного моделювання відношень орієнтованих і неорієнтованих тривимірних тіл, поверхня яких утворена циліндричними, конічними, сферичними поверхнями та площинами, у вигляді нових класів, вільних від радикалів Φ -функцій та квазі Φ -функцій.

На базі розроблених засобів математичного моделювання було побудовано й досліджено базову математичну модель задачі оптимального упакування тривимірних тіл. Розроблено загальну методологію розв'язання задач упакування тривимірних тіл, що допускають одночасно неперервні повороти та трансляції. Запропоновано стратегії, методи й алгоритми розв'язання оптимізаційних задач упакування тривимірних тіл з урахуванням технологічних обмежень (мінімально допустимі відстані, зони заборони, можливість неперервних трансляцій та обертань тощо). Виходячи із запропонованих засобів математичного моделювання, математичних моделей, методів та алгоритмів, дослідником було створено програмне забезпечення з використанням технології паралельних обчислень для автоматичного розв'язання оптимізаційних задач упакування тривимірних тіл.

Отримані результати можуть бути застосовані при розв'язанні задач оптимізації компоновочних рішень, комп'ютерного моделювання в

матеріалознавстві, порошковій металургії та нанотехнологіях, оптимізації процесу 3D-друку для SLS технології адитивного виробництва, в інформаційно-логістичні системах, що забезпечують оптимізацію перевезення та зберігання вантажів.

За традицією, на згадку про свій перший виступ на засіданні Президії НАН України молоді вчені отримали свідоцтво.

Далі було заслухано й обговорено доповідь академіка-секретаря Відділення інформатики НАН України, директора Інституту програмних систем НАН України академіка П. Андона «Про цільову програму наукових досліджень НАН України “Математичне моделювання складних міждисциплінарних процесів і систем на основі інтелектуальних суперкомп’ютерних, грід- і хмарних технологій”».

На сьогодні виникла необхідність розроблення методології та створення сучасної інформаційної й ресурсної інфраструктури математичного моделювання складних процесів, систем та об’єктів у різних галузях науки й інженерії, підвищення ефективності наукових досліджень й отримання принципово нових результатів, розв’язання нерозв’язних задач на основі новітніх світових досягнень у сфері високопродуктивних обчислень і суперкомп’ютерних технологій.

Україна не має представника в списку 500 високопродуктивних комп’ютерів, а використання лише національного обчислювального ресурсу звужує можливості математичного моделювання з точки зору ресурсного забезпечення. Тому для нашої країни актуальним і доцільним є як підвищення ресурсу вітчизняного комп’ютерного парку, так і створення в рамках концепції Українського національного гріду інфраструктури хмарних обчислень та її інтеграція у Європейську хмару відкритої науки.

Вирішенню цього завдання сприятиме започаткування та реалізація Цільової програми наукових досліджень НАН України «Математичне моделювання складних міждисциплінарних процесів і систем на основі інтелектуальних суперкомп’ютерних, грід- і хмарних технологій», яка передбачатиме розроблення методологічних основ математичного моделювання на основі суперкомп’ютерних технологій, новітніх інтелектуальних систем для автоматизації побудови моделей, методів та програмного забезпечення для дослідження й розв’язання складних задач, розроблення інфраструктури грід- і хмарних обчислень, хмарно-орієнтованих сервісів, машинного навчання та штучного інтелекту, розроблення та вивчення методів системного аналізу в міждисциплінарних дослідженнях, створення нових методів і програмного інструментарію на основі суперкомп’ютерних технологій для математичного моделювання в галузі фізико-технічних та математичних наук, нових комп’ютерних технологій на основі високопродуктивних обчислень для математичного моделювання в економіці, оборонній галузі, енергетиці.

За підсумками обговорення Президія НАН України відзначила важливість та актуальність досліджень у галузі штучного інтелекту,

суперкомп'ютерних, грид- і хмарних технологій, а також необхідність започаткування Цільової програми наукових досліджень НАН України «Математичне моделювання складних міждисциплінарних процесів і систем на основі інтелектуальних суперкомп'ютерних, грид- і хмарних технологій» на 2021–2025 рр.

Насамкінець учасники засідання розглянули ряд кадрових і поточних питань. Зокрема, було розглянуто питання про створення робочої групи з проблем (наслідків) поширення коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні. Головне завдання робочої групи – координація досліджень щодо розроблення методів виявлення коронавірусу SARS-CoV-2, що викликає захворювання COVID-19, моніторингу та оперативного узагальнення наявної в різних джерелах інформації про темпи, географію й медико-біологічні та економічні наслідки поширення коронавірусу SARS-CoV-2, а також розроблення заходів протидії поширенню вірусу в Україні (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 12.03).

***

В Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (співорганізатор – Західний науковий центр НАН України та МОН України) 3 березня 2020 р. відбулися X Наукові читання імені академіка Я. Ісаєвича, у яких узяло участь понад 60 науковців – істориків, мовознавців та літературознавців.

Пленарне засідання було присвячено постаті Я. Ісаєвича. Вітальне слово виголосив директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України доктор історичних наук І. Соляр. Учасники наукових читань мали змогу почути виступи учнів академіка: доктора історичних наук, професора Л. Войтовича (Львів) «Перші двадцять років наукової діяльності Я. Ісаєвича (1955–1975)»; кандидата історичних наук В. Пришляка (Луцьк) «Ad fontes Ярослава Ісаєвича: історія української культури ранньомодерної доби»; старшого наукового співробітника Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України кандидата історичних наук О. Луцького (Львів) «Громадські ініціативи Ярослава Ісаєвича (за архівними матеріалами)».

Учасники Наукових читань працювали в секціях: «Археологія», «Між історією та історіографією», «Національні ідентичності в Галичині крізь призму етнічних характеристик», «Суспільно-політичні, економічні та культурно-освітні процеси в Україні. Західні землі (XX ст.)», «Західні землі України в загальноукраїнському та європейському вимірах: історія, політика, культура», «Історична й діалектна лексикографія: теорія і практика, виклики та перспективи», «Спогади в теоретичних візіях: намір, писання, рецепція».

Активні дискусії, запитання та рефлексії учасників секцій, які доповнили основну програму заходу, безперечно, стануть імпульсами для подальших наукових пошуків (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 13.03).

***

У книгарні «Буква» (м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 3б) 8 квітня 2020 р. о 18:30 планується дискусія «Різні люди. Природне відтворення, штучне запліднення і штучний інтелект» за участі українського патофізіолога, генетика, завідувача відділу загальної та молекулярної патофізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України доктора медичних наук В. Досенка.

Експерти:

– ембріолог, член Української асоціації репродуктивної медицини (УАРМ), член Європейського товариства репродукції людини та ембріології (ESHRE) П Мазур;

– бізнес-аналітик, популяризатор науки Д. Веселов;

– український патофізіолог, генетик, завідувач відділу загальної й молекулярної патофізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України доктор медичних наук В. Досенко;

– інші на стадії погодження.

Вхід вільний (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 11.03).

***

У Чернівцях 5–18 вересня 2020 р. відбудеться XVII Українсько-польський симпозіум «Теоретичні та експериментальні дослідження міжфазних явищ та їх технологічні застосування».

Організатори: Відділення хімії Національної академії наук України, Інститут хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України (Київ), Інститут сорбції та проблем ендоекології НАН України (Київ), Інститут колоїдної хімії та хімії води ім. А. В. Думанського НАН України (Київ), Національний університет ім. Ю. Федьковича (Чернівці), хімічний факультет Університету ім. М. Кюрі-Склодовської (Люблін), Відділення Польського хімічного товариства в Любліні, Польська академія наук.

Основним завданням симпозіуму є інтенсифікація контактів між українськими та польськими дослідниками, які працюють у царині теоретичного й експериментального дослідження поверхневих явищ, та їх технологічного застосування в різних галузях науки й індустрії.

Програма симпозіуму передбачає пленарні лекції, усні повідомлення (файли MS PowerPoint: мультимедійний проектор), стендові повідомлення (80x120 см).

Реєстрація здійснюється виключно через електронну пошту (e-mail). Реєстраційну форму розміщено на веб-сторінці симпозіуму: <http://www.thomascat.info/SymposiumX7.htm>.

Реєстраційні листи треба заповнити за цією формою та надіслати секретарю Організаційного комітету до 17 квітня 2020 р. на адресу: UkrPol.TESIP@gmail.com.

Основною робочою мовою симпозіуму є англійська.

Науковий комітет залишає за собою право відбору поданих статей.

Місце проведення: усі сесії симпозіуму відбуватимуться в приміщеннях Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*. – 2020. – 13.03).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

На сайті українського ділового тижневика «Деловая столица» 10 березня 2020 р. було опубліковано статтю «Контрреволюційне жіноцтво. Як 8 березня на один рік вихідним днем стало» старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук Г. Єфіменка, присвячену ставленню радянської влади на українській території до «Міжнародного дня робітниць».

Автор статті зазначає: «Сто років тому жінки радянської України вперше урочисто відзначали “Міжнародний день робітниць”, який, на відміну від Росії, було проголошено вихідним. Однак надалі 8 березня ще довгі роки залишалося хоча й пам’ятним, але робочим днем. “Міжнародний день жінок-робітниць” як своєрідний жіночий “клон” “пролетарського” 1 травня представниці соціалістичних партій започаткували на міжнародній конференції у Копенгагені у 1910 р. Пропозицію таку внесла Клара Цеткін, у майбутньому – активна діячка комуністичного руху, багаторічний член Виконкому утвореного у березні 1919 р. III (Комуністичного) Інтернаціоналу. Утім, головним у її діяльності була боротьба за права жінок, найактивніше якій згодом і сприяли комуністи.

У 1914 р., тобто ще до початку світової війни, “Міжнародний день робітниць” синхронно відзначили в ряді країн. Причому в Росії за чинним тоді юліанським календарем (“старий стиль”) то відбулося 23 лютого, а у Європі у той же день було 8 березня – за григоріанським календарем (“новим стилем”), який з 1918 р. став чинним в Україні та Росії. Цікаво, що у “календарному” питанні в царській Росії принципи відзначення “пролетарських” свят різнилися: день “1 травня”, яке саме по собі було одним із назв дня міжнародної солідарності трудящих, у Росії відзначалося 1 травня, але за юліанським календарем, тобто у європейських країнах, то було вже 14 травня. (...) У царській Росії саме 8 березня (23 лютого) страйком жінок-робітниць розпочалися масові демонстрації, безперервне продовження яких завершилося поваленням самодержавства. Тому не дивно, що більшовики у березні 1917 р. безпосередньо пов’язували між собою обидва міжнародні пролетарські дні – “загальний” і “жіночий” та вказували на спільний для них знаменник – III Інтернаціонал. (...) Жіночий рух вбачався ще одним джерелом для зміцнення більшовицької влади. Тим більше що про важливість долучення жінок до суспільних процесів більшовики ніколи не

забували. Як зазначалося в одному з агітаційних плакатів 1918 р., “жінка корисна як співробітник і небезпечна як ворог”. (...) Поширення серед жіноцтва більшовицьких ідей та залучення його до громадського життя відкривало, як тоді здавалося, широкі кадрові перспективи для більшовицької влади. Та й навіть без такого залучення позитивний вплив жіноцтва міг бути позитивним. Зокрема, більшовицька пропаганда зверталася до жінок із закликами допомоги належним вплинути на чоловіків».

Г. Єфіменко описує події 1920 р.: скликання в Харкові на початку лютого загальноміської конференції робітниць, започаткування у харківському «Коммунисте» «Странички работницы», ведення активної агітації щодо відзначення Дня робітниць у Києві, скликання Київської загальноміської конференції робітниць.

Автор статті підсумовує: «Свято пройшло згідно з узгодженими планами, але порівняно із відзначенням роковин до дня смерті Т. Шевченка, які відбулися в Києві та Харкові 11 березня, жінкам-пролетаркам було приділено менше уваги. Та і в пресі одразу після 8 березня йшлося насамперед про боротьбу за Кобзаря, тоді як звіти про відзначення міжнародного дня робітниць були доволі сухими та стислими. Вихідний на 8 березня тоді не прижився. Можливо, тому що таким він був лише для жінок, але вірогіднішою виглядає інша причина: потреба уніфікації за російським зразком. Адже в радянській Росії в тому ж таки 1920 р. 8 березня не було вихідним, а мітинги й демонстрації якщо і відбувалися, то не зранку, а після роботи. Як це було, приміром, у Петрограді. У міжвоєнний період в Україні “Міжнародний день робітниць” так і залишився робочим. Щоправда, цього дня жінкам на дві години скорочували робочий час – переважно, щоб вони встигли взяти участь у мітингах та почути там про переваги радянського ладу. Здебільшого основною сферою застосування жіночої праці стали дитячі та освітні заклади. Утім, і про материнство із завданням виховати борця за комунізм теж не забували. Вихідним днем в СРСР 8 березня було оголошено вже 8 травня 1965 р. Тобто тоді йому формально повернули статус неробочого дня, але тепер вже для усіх, а не лише жінок. А фактично окремим вихідним 8 березня стало вже в 1966. Але то вже інша історія – історія становлення свята жіночності і краси» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 12.03*).

***

На сайті Міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» 9 березня 2020 р. було опубліковано статтю «Старим тут не місце. Що робити з віковими дисбалансами на ринку праці» провідного наукового співробітника сектору соціальних ризиків у сфері зайнятості населення відділу досліджень людського розвитку Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України кандидата економічних наук Л. Ткаченко, присвячену пенсійній темі в Україні.

Експерт зазначає: «Люди похилого віку розглядаються переважно як об'єкт соціального захисту, але не як повноправні учасники економіки. Дарма, бо демографічне старіння – не лише виклик, а й можливість. Глобальна тенденція демографічного старіння охопила вже всі регіони й практично всі країни світу. Крім збільшення частки літніх людей віком 65 років і старше та зменшення частки дітей і молоді віком до 25 років, дедалі більше країн стикаються зі зменшенням чисельності та частки населення активного працездатного віку (25–64 роки), а також зі зниженням коефіцієнта потенційної підтримки, що відображає кількість людей працездатного віку на одну особу похилого віку. За прогнозом ООН, Україна входить до п'ятірки країн світу з найвищими темпами скорочення населення (на –20 % до 2050 р.), причому зменшення кількості населення віком 25–64 роки може сягнути 30 %; коефіцієнт потенційної підтримки знизиться з 3,5 у 2019 р. до 2 у 2050 р. У нашій країні ситуація найбільш драматична, оскільки кількість населення працездатного віку зменшується не лише через низьку народжуваність і міграційні втрати, а й через відсутність стійкого прогресу в зниженні рівня передчасної смертності та зростанні очікуваної тривалості життя на початку працездатного періоду. Вплив швидкого скорочення населення працездатного віку посилюється іншими соціально-демографічними змінами глобального характеру, які зміщують життєві цикли в бік пізнішого вступу в доросле життя, зокрема це подовження періоду навчання, “бум” вищої освіти, збільшення середнього віку взяття шлюбу та народження першої дитини, мода на “волонтерство”, замість зайнятості тощо».

Л. Ткаченко візуалізує розподіл населення України за статусом на ринку праці: «Наймолодша група працездатного віку, яка формує основу “піраміди”, – молоді люди віком 15–24 роки, із когорт народжених у другій половині 1990-х – на початку 2000-х років, тобто в роки найнижчої народжуваності, коли сумарний коефіцієнт народжуваності сягав екстремальних значень 1–1,2 дитини на одну жінку. Порівняно з 10-річними інтервалами 25–34 або 30–39 років чисельність вікової групи 15–24 роки менша майже на 40 %. Порівняно з групами 40–49 і 50–59 років чисельність групи 15–24 років менша майже на 30 % і навіть порівняно з найстаршою групою 60–70 років – на понад 20 %. Крім того, що молодь віком 15–24 роки має дуже малу загальну чисельність, це єдина вікова група, яка в останні п'ять років демонструвала стале зменшення рівня своєї участі в робочій силі: з 38,4 % у 2014 р. до 33,7 % у 2018 р.. Причому рівень участі зменшувався за рахунок зниження як рівня безробіття (з 23,1 до 17,9 %), так і рівня зайнятості (з 29,5 до 27,6 %)».

Автор статті підсумовує: «Заходи пенсійної реформи, такі як поступове підвищення пенсійного віку для жінок, обмеження пільг із дострокового виходу на пенсію та посилення вимог до тривалості страхового стажу, дали можливість призупинити зростання кількості пенсіонерів за віком і загальної кількості пенсіонерів, підтримуючи хиткий баланс між кількістю пенсіонерів

і кількістю платників внесків. Відчутно зросли показники рівня участі в робочій силі та зайнятості серед осіб віком 50–59 років, особливо серед жінок (рівень участі у робочій силі збільшився з 57,1 % у 2014 р. до 66,9 % у 2018 р., рівень зайнятості – з 54,6 до 62,4 % відповідно). Причому частка залучених до неформальної зайнятості серед осіб віком 50–59 років навіть нижча, ніж загалом по населенню (відповідно 20 і 22 %), тобто зростання рівня зайнятості відбувається за рахунок розширення можливостей працювати в офіційному секторі. Водночас серед населення віком 60–70 років рівень участі в робочій силі та рівень зайнятості навіть скоротилися; понад 30 % зайнятих цього віку залучені до неформальної зайнятості. У жінок віком 50–59 років рівень безробіття за останні п'ять років зріс з 4,4 до 6,8 %. Ця динаміка свідчить про недостатній супровід пенсійної реформи активними заходами політики на ринку праці. В умовах швидких демографічних змін і старіння населення залучення старших поколінь до участі в ринку праці стає необхідною передумовою для забезпечення майбутнього економічного зростання та соціального розвитку. Однак національне законодавство про працю й зайнятість не приділяє належної уваги можливостям і захисту зайнятості літніх людей, не дає відчутних додаткових стимулів та гарантій зі створення сприятливих умов зайнятості для працівників старшого віку. Зокрема, ст. 11–16 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», які передбачають додаткові гарантії зайнятості для людей похилого віку, досі мають декларативний характер і не імплементовані ні в чинне трудове законодавство, ні в практику колективно-договірних відносин» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 12.03).

***

На сторінках журналу «Український тиждень» [№ 11 (643)] 12 березня 2020 р. опубліковано статтю старшого наукового співробітника відділу філософської антропології Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, професора кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія» доктора філософських наук Т. Лютого, присвячену акторству та як воно дотикається фундаментальних ознак людського єства.

Автор статті зазначає: «Акторів не часто відводиться роль деміурга, хіба лише виконавця сценічних образів. Одначе дослідницькі практики польського режисера Єжи Гротовського розкривають цей вид майстерності з дещо несподіваного ракурсу. Для порівняння: якщо помисли й проби Арто прагли до магічного театру, то Гротовський зосереджувався на розробці чогось такого, як акторська фізична партитура. Вихідним пунктом його мистецьких домагань є положення, що вартісного сценічного показу нікому й ніколи не вдається зімітувати чи сконструювати з інших типів видовищ. Водночас іще не досить просто забезпечити актора ключовими прийомами

гри. Він мав би їх видобувати зі своєї інтимності, зважившись на своєрідну самопожертву. Йому доводиться вчитися відкривати себе, бо найбільшим опором для нього є він сам. Коли внутрішні перешкоди усунуто, звільна відчувається небувалий поштовх зсередини. І лише тоді в ході звільнення актор знаками передає свої стани. А ті знаки годилося б вивіряти й очищувати від зайвих і побіжних нашарувань. Експерименти Гротовського полягали в тому, що дії мають нагадувати трансгресію, або ж прорив у майже неможливе. Попри позірну недоступність, досягається це найпростішими засобами. Недарма на позначення цих заходів виникла назва «вбогий театр». Достатньо відкинути все непотрібне: грим, сценографію, костюми, поставлене світло, музичний супровід, розподіл на сцену й глядацьку залу. Врешті залишиться сам зв'язок актора з глядачем і жива взаємодія між ними. Після винаходу кіно й телебачення театр опиняється в суттєво програшній позиції, адже не має потужної підтримки у вигляді монтажу, комбінованої зйомки, комп'ютерної графіки й багатьох інших різючих ефектів».

Т. Лютий розкриває онтологічні підвалини акторства: «Актор – це винахідник, який від пересічного індивіда здатний перейти в розряд Особистості. Погодьмося, всім нам бракує цілісності. Досконалість є ідеалом. Отже, свою первісну незнану порожнечу й нековирність необхідно впорядковувати. А оскільки спонтанні вияви найбільш промовисті, актор удається до провокації. Чи не кожен із нас має ставати актором, але не тим, хто гратиме механічно завчені ролі ніби з якоїсь повинності. Годі прикидатися, нібито доста підгледіти чиєсь виконання, і ти легко наслідуватимеш побачене. Акторство далеке від фальші. Воно заганяє в шоківий стан граничного оголення. І все це відбувається привселюдно. Актор є провокатором, але його підбурювання звернені передовсім на себе. Він змушений відповідати на власні виклики. Звичайній людині впору зі страху замкнутися в собі, припинити реагувати на гострі подразники. Цим і видає себе внутрішнє блокування. Та як його позбутися? Щоб вийти з глухого кута, актор знаходить у собі потаємне й офірує. Таку якість Гротовський порівнює зі святістю. Урешті-решт, актор вершить зосереджену операцію з препарування свого єства. Він грає не будь-кого, а самого себе. На відміну від шаманських мандрів світами, йому судилася подорож усередину. Гротовський переконаний: нікого не навчиш цієї віртуозності. Допоки актор не з'ясує, що стоїть у нього на заваді, доти перебуватиме в безпорадності. Усі ми маємо знайти свої внутрішні перепони, які заважають розкриватися в особистому житті. Бачиться, що акторство – це ще й неабияка терапія, пов'язана з душею й тілом» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 20.03).

***

На сайті інформаційного ресурсу «Історична правда» 9 березня 2020 р. опубліковано статтю наукової співробітниці Інституту історії

України НАН України кандидатки історичних наук Т. Водотики, присвячену долі родини Вадонів на Півдні України у ХІХ ст.

Учена зазначає: «Французькі підприємці не були рідкістю на українських теренах. Вони доклали руку до становлення чотирьох цукрових заводів у Подільській губернії та одного в Харківській. Французи опинились у степовій Україні наприкінці ХVІІІ ст. Катерина ІІ нещодавно перемогла Османську імперію й стала володаркою незорих степів на півдні, тож їх треба було наново колонізувати, заселити лояльним Росії населенням. Цю функцію мали виконати колоністи, грецькі, болгарські, німецькі і французькі. 1793 року із марсельського порту вийшов вітрильник із родинами французів, які не хотіли лишатись у якобінській Франції. Натомість у Російській імперії на них чекала обіцянка Катерини ІІ – земля із правом вічного користування. Іншою причиною переселення підданих Франції була комерційна привабливість регіону, а також присутність французів на керівних посадах у регіоні. Так, Новоросійським генерал-губернатором був герцог Рішельє, а після нього – граф Ланжерон. Серед пасажирів судна, яке прямувало з Марселя до Росії були родини Кулонів, Васалів, Алларі та Вадонів. Родина Вадонів мала давні ремісничі корені (найдавніший на сьогодні відомий Вадон – Антоній був бл. 1687 р. народження) складалась із Жозефа та Вікторії Вадонів та їхнього сина – теж Жозефа (1783–1857 рр.)».

Автор розповідає про те, як родина Вадонів осіла в Херсоні та створила там бізнес, який пройшов шлях від звичайної кузні до чавуноливарного заводу та лісопильні.

Щодо іншої діяльності батька родини Вадонів Т. Водотика зазначає: «Важливо, що Ежен Вадон зумів вписатись у херсонську еліту. Він отримує доволі високий соціальний статус – спадкового почесного громадянина. Його обирають гласним (депутатом) міської думи, а він, слідуючи неписаним правилам, займається добродійністю в міру можливостей. За обладнання механізмів сцени, підйомників декорацій та лаштунків херсонського театру на честь його відкриття Ежену Вадону було вручено абонемент у ложу бенуар. Участь у засіданнях міської думи Ежен Вадон намагався використати не так на благо міста, як на користь своєму бізнесу. Він і його колега по суднобудуванню Спозито переслідували спільну мету – лобювали питання підняття цін на оренду на пристані “Русалка”, співвласником якої сам Вадон і був. Так само важливим аспектом є плані інтеграції в міську спільноту була релігійна толерантність Вадонів. За віросповіданням вони були римокатоликами, неухильно дотримувались релігійних обрядів та традицій. У католицькі релігійні свята на заводі та в костьолі завжди правився молебень. Але з такою ж повагою Вадони ставилися і до православних релігійних свят і ці дні на підприємствах оголошувалися вихідними».

Після оповіді про участь родини Вадонів у перебудові Чорноморського флоту та Першій світовій війні учена підсумовує: «Промисловий спадок Вадонів в Херсоні – чавуноливарний завод та верф – слугували більшовикам так само як і есмінець “Быстрый”. Щоправда, трохи довше за військовий

корабель. Чавуноливарна частина підприємства Вадона стала заводом ім. Старостіна – згодом на цій промисловій площі було відкрито кондитерську фабрику, яка працює й досі. А про чавуноливарний завод Вадона нагадує тільки вулиця Ливарна. Суднобудівна верф – заводом ім. Комінтерну. Завод працює до сьогодні, як суднобудівний і судноремонтний. У чому ж рецепт успіху французької родини іммігрантів? І чим вони та їхня справа такі важливі для Херсона? Назагал підприємці-іммігранти не були носіями іноземних інвестицій. Зазвичай вони починали з нуля, вже на українських теренах заробляючи капітал, необхідний для відкриття власної справи. Це був імпорт людського капіталу, так необхідного імперії, де до епохи реформ не було прийнято “крутитись” та заробляти. Комерційні та технічні знання, навички, сам дух капіталістичного підприємництва – ось у чому внесок іммігрантів, байдуже “своїми” чи “чужими” вони врешті стали. Вадони змогли стати “своїми”. Родина Вадонів демонструє поширений шлях розвитку бізнесу та ставлення родини власників до сімейної справи. Перші покоління починали справу без освіти, але не їхні нащадки. Освіта створювала можливості для індивідуального вибору життєвого шляху. Тож у підприємстві залишались ті представники умовно другого чи третього покоління, для кого це було справді важливо, хто мав до цього не лише хист, а й відповідні знання. Успішна справа трималась на традиціях, готовності вийти за межі свого міста та інвестувати в іншому, сміливості братися за масштабні проекти. Майже всі члени родини – близько 40 осіб, в тому числі зяті, – працювали на сімейному підприємстві. Важливо, що про родину Вадонів в Херсоні пам’ятають. Нарешті французькі підприємці повернулись із забуття – на хвилі декомунізації. Рішенням Херсонської міської ради від 21 лютого 2016 р. провулок Сергія Лазо названий на честь сім’ї Вадонів» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 20.03*).

***

На сайті освітнього проекту «КУНШТ» 9 березня 2020 р. опубліковано статтю наукового співробітника Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України кандидата біологічних наук Н. Атамась. Учена описує складну екологічну ситуацію, заручниками якої стали сірі журавлі, місцеві фермери та держава.

Автор зазначає: «Сучасний світ кардинально і дуже швидко змінюється. Людям і тваринам доводиться пристосовуватися до життя поруч в умовах цейтноту. Намагаючись латати дірки і виправляти помилки, відроджуючи види та вкладаючи великі гроші в природоохоронний менеджмент, не уникнути екологічних пасток, з яких не буває очевидного виходу. Ніколи не забуду, як у жовтні 2014 р. на землі Бранденбург у Німеччині побачила велетенські зграї сірих журавлів під час осінньої міграції. Тисячі й тисячі птахів сідали на поля коло селища Лінум, а десятки бердвочерів з усіх куточків Німеччини дисципліновано тулилися зі своїми

фотоапаратами та трубами за огорожею. Все селище було завішане сувенірною продукцією, всі кафе мали “журавлині” назви, десятки автомобілів під’їжджали й під’їжджали. Місцевий колега з гордістю повідомив, що в них тут нараховується до 15–20 тис. птахів, але це, звісно, ніщо, коли порівнювати з місцем у Німеччині, яке називається Рюген-Бок. Тут на міграції щоосені зупиняється до 70 тис. птахів, які летять до Африки з країн Скандинавії й Балтії, з Польщі й Росії. За останні 30 років завдяки ефективним програмам збереження журавля в північних європейських країнах чисельність птахів, що мігрують, швидко зростає. За підрахунками 2010 р., західним пролітним шляхом до Африки через Європу прямували близько 240 тис. журавлів щорічно. І всьому цьому натовпу треба щось їсти. (...) Журавлям треба було щось їсти. І вони попрямували харчуватися на засіяні озимі поля сусідніх фермерів. Останнім це зовсім не сподобалося. Держава та землі прийняли низку директив, згідно з якими фермерам компенсували збитки врожаїв, а вони мали створити спеціальні місця штучної підгодівлі для журавлів. У 2000 р. на Рюген-Боку вже було 20 місць штучної підгодівлі. Наразі такі місця фінансують бюджети земель, неурядові природоохоронні організації та навіть великі фірми на кшталт авіакомпанії Lufthansa. Порахувавши гроші, урядовці зрозуміли, що підгодівля в спеціальних місцях набагато вигідніша, ніж компенсації фермерам. А тут ще до місць підгодівлі потяглися туристи. Бум “пташиного туризму” у Європі призвів до того, що восени тисячі людей їдуть спеціально помилуватися на пролітних птахів. Рюген-Бок – туристичний регіон, і восени, коли “пляжні” туристи поїхали, а “пташині” – приїхали, журавлі відкривають додатковий сезон».

Н. Атамась пояснює, у чому тут криється проблема: вже нині починають лунати голоси що годувати журавлів, утримуючи їх від винищення полів зернових, дедалі менш вигідно: забагато грошей, а журавлів не меншає. «А ще птахи звикли до підгодовування. (...) Схема підгодівлі журавлів доволі складна. Восени, під час міграції, вони можуть вільно пересуватися серед фермерських полів, харчуючись залишками зібраного врожаю кукурудзи та арахісу, а от з грудня фермерам уже дозволено відганяти їх за допомогою спеціальних засобів, і птахи переміщуються до місць штучної підгодівлі, які якраз починають працювати. Однак проблема в тому, що з року в рік кількість птахів, що залишаються зимувати, а не рухаються в Африку, в долині зростає. Причина цього – зміна клімату, збільшення рівня виживаності птахів, інтенсифікація сільського господарства, яка надає журавлям прекрасні харчові майданчики і, врешті-решт, сам факт зимової підгодівлі. Це екологічна пастка, у яку потрапили разом і люди, і птахи. Адже будь-яка різка зміна в бік зволоження або засухи зсуне крихку рівновагу між інтересами журавлів, фермерів, туристів, природоохоронців і місцевої влади».

Орнітолог підсумовує: «Як вийти з цього замкненого кола – не дуже зрозуміло. Перестати годувати? Приректи сотні птахів, залишити поля та

фермерів напризволяще з голодною навалою, адже полювання та відстріл суворо заборонено, а радикальне відлякування турбує десятки безневинних рідкісних видів, які також зимують і харчуються в національному парку? До того ж суспільна думка в конфлікті фермерів і журавлів міцно стоїть на боці птахів і “пташиного туризму”, який процвітає саме завдяки журавлю. Домовитись, знайти інших спонсорів і продовжувати підгодовлю далі? Запустити маховик позитивного зворотного зв’язку знову, заганняючи в безвихідь нові сотні птахів і місцевих жителів? Продовжувати тліючий конфлікт з фермерською спільнотою та національним парком, адже вже нині зрозуміло, що далі буде тільки гірше? Ми охороняємо рідкісний вид, досягаємо успіху, його чисельність зростає, але світ уже змінився і треба шукати місце збереженому виду в новій реальності, набиваючи синці та отримуючи досвід. Що більше змінюватиметься клімат, перебудовуватиметься сільське господарство, змінюватимуться навколишні ландшафти, то більше буде конфліктів між людиною та природою без переможців і переможених, тим складніше буде адаптуватися до “дивного нового світу” усім – і людям, і птахам» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 12.03).

Наукові видання НАН України

Книга «Культурна дипломатія Симона Петлюри: “Щедрик” проти “руського мира”. Місія капели О. Кошиця (1919–1924)», що вийшла у 2019 р. під грифом Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, здобула перемогу XXI Всеукраїнського рейтингу «Книжка року-2019» у номінації «Минувшина: популярні видання/історична белетристика».

Автор та упорядник видання – наукова співробітниця відділу джерелознавства новітньої історії України Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України Т. Пересунько.

Вручення відзнаки відбулось під час церемонії нагородження лауреатів XXI Всеукраїнського рейтингу «Книжка року-2019» 21 лютого 2020 р. у Київській міській державній адміністрації.

Видання «Культурна дипломатія Симона Петлюри: “Щедрик” проти “руського мира”. Місія капели Олександра Кошиця (1919–1924)» було висунуто експертною радою XXI Всеукраїнського рейтингу «Книжка року-2019» одразу в двох номінаціях: на премію «Нонфікшн» (за кращу книжку вітчизняного автора, яка висвітлює, інтерпретує та аналізує факти і явища суспільного життя, історії, природи або мистецтва); в номінації «Минувшина» (популярні видання/історична белетристика).

На премію лауреата в номінації «Минувшина» (популярні видання/історична белетристика), у якій видання Інституту української

археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського здобуло перемогу конкурсу «Книжка року-2019», усього номінувалося 25 видань.

Авторкою зібрано та оприлюднено кількості унікальних рецензій європейської та американської преси, листи видатних політичних і культурних діячів світу з відгуками про Україну й українську культуру. Подаються фрагменти подорожніх щоденників учасників турне, листування С. Петлюри і О. Кошиця, урядові документи культурної політики УНР. Усього опубліковано понад півтисячі архівних документів, що демонструють тяглість державних традицій України в галузі культурної дипломатії і спроможність української культури на світовий резонанс.

Книга є результатом кількарічної дослідницької роботи Т. Пересунько з фондами Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Проект приурочено до відзначення в 2019 р. 140-річчя з дня народження С. Петлюри, 100-річчя європейської прем'єри «Щедрика» і 100-річчя культурної дипломатії України і спрямовано на промоцію іміджевої спадщини Української Народної Республіки в галузі культурної дипломатії (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 13.03*).

***

У Національному музеї літератури України презентували «Другий “Кобзар”»: Поезії 1843–1847 рр.» видавничого дому «Андрій» та Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

Заступник директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України кандидат філологічних наук С. Гальченко зазначив, що «Другий “Кобзар”» впорядкував, написав до нього передмову і дав йому назву сам Тарас Шевченко, який мріяв його видати. «Шевченко мав у руках “Три літа” – збірку поезій 1843–1845 рр., а також другий, менший зошит, майже учнівський, де були дві балади – “Русалка” і “Лілея” 1846 року і написана в Седневі поема “Осика”. І завершальне – предисловіє. Шевченка заарештовують. Рукописи заарештовують. Вони опиняються в архіві департаменту поліції в Петербурзі, лежать там 60 років запечатані. А коли їх “визволили” видатні українці, то почали друкувати, але не за авторським принципом – не як «Другий “Кобзар”», а просто за хронологією».

Як наголосив автор статті «З руки і серця: особлива оптика сприймання творів Шевченка», написаної до «Другого “Кобзаря”», директор Інституту української мови НАН України доктор філологічних наук П. Гриценко, для нього це видання унікальне ще й тим, що в передмові Шевченка нарешті прозвучав маніфест незалежної України: «У москалів – свій народ і своя мова, у нас – свій народ і своя мова». «Те, що вважалося супергріхом, той національний сепаратизм, проти якого воювали царат і церква, Шевченко, просто виходячи із логіки внутрішнього буття і з того, що він інакше сказати не міг, вперше так сміливо і так чітко стверджує нашу національну ідею, нашу самобутність. Причому без агресії: ви – окремий народ, але і ми –

народ. І це ствердження, що ми народ, бо у нас є своя мова, – це революція духу», – наголосив П. Гриценко.

Це видання унікальне також тим, що містить тексти поезій Т. Шевченка паралельно у трьох варіантах – автографи поета, транслітеровані відповідники автографів та текст за чинним правописом. Причому факсимільна репродукція з автографами поезій 1846–1847 років та передмова Т. Шевченка публікуються вперше (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 11.03).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

В Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України 21 лютого 2020 р. відбулася зустріч з професором Університету м. Анкара С. Касм та відкрита лекція «Нові інвестиційні можливості реального сектора економіки для Туреччини та України».

Упродовж зустрічі були досягнуті домовленості про науковий обмін між українськими науковими установами та турецьким університетом, акредитацію українських вищих навчальних закладів у міністерстві освіти Туреччини, обговорені можливості залучення іноземних інвестицій у підприємства Одеської області, конкретні майбутні наукові проекти.

Програма візиту професора С. Кая також включила зустріч з представниками бізнес-спільноти та знайомство з об'єктами бізнес-інфраструктури Одеської області.

Учасники зустрічі підписали спільний Меморандум про Співробітництво в сфері наукової, бізнес та соціальної діяльності між Інститутом проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України та Університетом м. Анкара (Туреччина) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 11.03).

Перспективні напрями розвитку української науки

На базі Інституту молекулярної біології і генетики НАН України розроблена та готується до випуску вітчизняна тест-система для діагностики коронавірусу 2019-nCoV

У січні 2020 р., одразу після появи інформації про епідемію нового коронавірусу в провінції Хубей Китайської народної республіки, вчені Інституту молекулярної біології і генетики НАН України за завданням Ради національної безпеки і оборони України почали роботу над створенням вітчизняних тест-систем для діагностики коронавірусу 2019-nCoV. За цей час в Інституті вдалося провести дизайн і синтез 4-х нуклеотидних праймерів, які відповідають найбільш специфічним послідовностям у геномі цього вірусу.

Наразі розроблена в НАН України тест-система, яка не підпадає під патентну охорону закордонних тест-систем, готується до випуску на базі Інституту молекулярної біології і генетики НАН України.

Треба також додати, що постановою Президії НАН України від 11.03.2020 р. № 90 створено робочу групу з проблем (наслідків) поширення коронавірусу SARS-CoV-2 в Україні, до якої увійшли провідні вітчизняні вчені.

Крім того, раніше в Національній академії наук України розроблено і впроваджено ряд препаратів для використання в медичній практиці, зокрема із противірусною дією. Одним із таких препаратів є «Аміксин» – імуномодулятор і противірусний засіб. Він стимулює утворення в організмі α -, β -, γ -інтерферонів, підсилює антитілоутворення, знижує ступінь імуносупресії відносно широкого спектра вірусних інфекцій. Зокрема доведено його високу противірусну активність до вірусів – збудників: грипу (зокрема високопатогенного пташиного грипу H5N1), гострих респіраторних захворювань, гепатитів, герпесу тощо (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2020. – 20.03).*

Діяльність науково-дослідних установ

У Музеї етнографії та художнього промислу в структурі Інституту народознавства НАН України відтепер діє постійна унікальна інтерактивна виставка музичних інструментів.

Куратор, автор ідеї та концепції цієї унікальної виставки, заступник директора Інституту народознавства НАН України кандидат мистецтвознавства А. Клімашевський надав виданню «Високий замок» коментар щодо виставки.

На виставці одночасно з появою зображень геніїв-композиторів і творців минулих епох синхронно звучать мелодії музичних інструментів – від арфи і клавесина до українських кобзи та бандури. Особливо інтригують, як прелюдія до експозиції, музичні сходи, які у відповідь на кроки відвідувача звучать мелодією тисячолітньої давності середньовічного автора Гвідо Аретинського. А. Клімашевський пояснює чому звучить саме ця мелодія: «З двох причин. Значна частина музичних інструментів була створена або удосконалена саме в монастирському середовищі середньовічної Європи. І саме монах-хормейстер Гвідо з міста Ареццо – є автором нині чинної музичної абетки, яку він створив на основі акровірша до Івана Хрестителя. Тому навіть сходи в нашому задумі символічно звучать мелодією Гвідо з Ареццо як своєрідні ноти його музичної абетки».

Куратор виставки також пояснив суть програми: «Кожен з відвідувачів може самотужки лише через легкий дотик вказівного пальця управляти програмою та інформацією на сенсорній панелі своєрідного музичного пюпітра без сторонньої участі. Програма дозволяє простежити еволюцію як

клавішних інструментів від клавесина і клавикорда до фортепіано й піаніно, так і струнних – давніх раритетів від басової лютні й мандоліни до сучасної бандури. Водночас звучання шедеврів музики в контексті обраного на пюпітрі музичного інструмента синхронізується з появою в окремому овальному вікні-екрані постаті знакового автора твору. Уся екранно-звукова музейна вистава створена у форматі аудіо-, відео- та графічних зображень, показує інтригуючі музичні історії за лінією (музичний інструмент – його мелодія – її творець) на трьох рівнях культурного простору: європейському, загальноукраїнському, Львова і Галичини...»

В експозиції присутні й особливі давні чи незвичні інструменти: «Наприклад, арфа XVIII ст., торбан, клавішний інструмент, який створив у 1791 р. знаменитий винахідник музичних інструментів С. Ерар. Особливо хочу відзначити раритет маленьких розмірів, який ми раніше вважали дорожнім фортепіано, однак з'ясувалося, що це унікально рідкісний у музичному світі інструмент для жіночого будуару. Також програма пропонує розповідь про незвичні інструменти, як-от нікельхарпа, що демонструє, як люди раніше, ще якихось 500 років тому, намагалися створити універсальний інструмент-“оркестр”. Окремо можна почути звуки дивних інструментів – механічних органчиків, що відтворювали звук подібно до “шарманок”, праарфи “епігоніона”, яку слухали давні греки в епоху Сократа та Евріпіда майже дві з половиною тисячі років тому».

Завдання експозиції, за словами А. Клімашевського, не лише в тому, щоб показати еволюцію струнних і клавішних інструментів, а в тому, щоб розкрити дух епохи, здійснити її реконструкцію максимально переконливо для відвідувача (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 12.03).

***

На сайті інформаційної платформи «Громадське» 18 березня 2020 р. опубліковано статтю про 25-ту українську антарктичну експедицію, яка мала відправитися на льодовий континент наприкінці місяця, однак через загрозу коронавірусу та закриття міжнародного авіасполучення зробила це вже 16 березня 2020 р.

До складу команди увійшли 12 людей, серед яких семеро науковців. Усі вони протягом тижня тренувались на спеціальній базі в с. Мартове Харківської області. Базою стала низькочастотна обсерваторія Радіоастрономічного інституту НАН України, яка розташована на березі Печенізького водосховища, поблизу соснового бору. На території обсерваторії – магнітометричний комплекс, який допомагає вивчати магнітні бурі та грозову активність на Землі. Аналогічний є на українській антарктичній станції «Академік Вернадський».

«Світові грози пов'язані з кліматом. Коли він змінюється, то вологість повітря та інтенсивність гроз теж змінюється. І наприкінці минулого сторіччя була опублікована стаття американського вченого, який запропонував

використовувати ці сигнали як індикатор температурних змін. Коли Україна отримала станцію, з'явилася можливість проводити ці вимірювання постійно. Чому це дуже важливо? Тому що в Антарктиді немає жодних антропогенних перешкод, техногенного впливу. І електромагнітний клімат дуже сприятливий, щоб проводити такі вимірювання», – пояснює на вході до бази радіофізик, старший науковий співробітник Радіоастрономічного інституту НАН України доктор фізико-математичних наук О. Колосков. Він чотири рази побував в Антарктиді та нині тренує майбутніх полярників.

Майбутніх полярників готувала до їхньої наукової місії та розповідала про стандарти Всесвітньої метеорологічної організації і старший науковий співробітник Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України кандидат фізико-математичних наук С. Краковська. Учена взяла участь у другій українській експедиції, але всі випробування для команди були вперше, оскільки їхні попередники тоді ще не повернулися із зимівлі та не встигли передати свій досвід: «Ми збиралися, спираючись на свій життєвий досвід, самостійно все закупували, і це було важко. Два місяці ми йшли туди, 13 місяців там і два місяці назад. Там низьке небо, яке дарує неповторну гаму кольорів, особливо на сході та заході сонця. Але в наш рік було лише 27 справжніх сонячних днів. У таких місцях учишся цінувати кожен сонячний день. В Україні цього люди не розуміють», – згадує вчена.

Серед її вихованок – провідний інженер-дослідник відділу радіофізики геокосмосу Радіоастрономічного інституту НАН України А. Соїна, одна з двох жінок-учених у цьогорічній експедиції. До Антарктиди вона вирушить уперше, але про цю поїздку мріяла змалечку, – в дитинстві захоплювалась книгами про Антарктиду, в університеті писала про неї диплом. Під час цієї зимівлі вона займатиметься озонотрією: «За озоном треба постійно спостерігати, щоб розуміти: зменшується дірка, збільшується. Оскільки коливання озону впливають і на життя людей, і на екосистеми, то за цим треба постійно спостерігати. Це і престиж країни, і майбутній вклад в науку», – зауважує А. Соїна.

Усі знання, якими мають опанувати вчені під час річної зимівлі в Антарктиді, згрупував та систематизував геофізик, старший науковий співробітник Радіоастрономічного інституту НАН України доктор фізико-математичних наук А. Залізовський. Він був на білому континенті чотири рази: «Крім того, що вони вчені і займаються власною роботою, їхня задача – життєзабезпечення. Одна з особливостей життя там – у вас немає телефонів “101”, “102”, “103”. У вас там немає ніяких гірничо-рятувальних служб. У вас є колектив із 12 людей, і все залежить від вас».

За словами А. Залізовського, цьогоріч держава значно збільшила фінансування – для досліджень на станції «Академік Вернадський» виділили 143,5 млн грн. Такі зміни в Національному антарктичному науковому центрі МОН України сприйняли з ентузіазмом. «Кожна зимівка – як окреме життя. Це унікальний досвід, який в іншому місці отримати неможливо», – запевнив

учений (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 19.03).

Кадрова політика НАН України

Стартував прийом заявок на участь у 3-ому сезоні української Премії L'ORÉAL–UNESCO «Для жінок у науці». Конкурс розпочався з 17 березня 2020 р.

Премію запроваджено ТОВ «ЛОРЕАЛЬ УКРАЇНА» в партнерстві з Національною академією наук України під патронатом Національної комісії України у справах ЮНЕСКО.

Українська премія є частиною глобальної програми L'ORÉAL–UNESCO «Для жінок у науці», що сприяє збільшенню внеску жінок у сферу наукових досліджень на глобальному рівні з 1998 р. Її мета – підтримати та відзначити талановитих жінок-науковців та заохотити молодих жінок обирати наукові професії та допомагати їм у кар'єрі.

Рішення журі щодо визначення переможниць публічно оголосять на офіційній церемонії в листопаді 2020 р.

За результатами проведення програми, трьом переможницям буде присуджено грошові премії у розмірі 150 тис. грн., відповідно до встановлених правил.

Інформування про правила програми та зміни до них можна знайти на сайті: www.forwomeninscience.in.ua (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 18.03).

***

На сайті інформаційної платформи JetSetter 8 березня 2020 р. розміщено інтерв'ю лауреаток премії глобальної програми L'Oréal–ЮНЕСКО «Для жінок у науці». Вони розповіли про свої досягнення, сексизм та ставлення до краси.

Серед дослідниць – старший науковий співробітник відділу математичного моделювання морських і річкових систем Інституту проблем математичних машин і систем НАН України доктор фізико-математичних наук К. Терлецька.

К. Терлецька розповіла про свою наукову діяльність: «Напрямок моїх – математичне моделювання, а якщо вужче, – моделювання океанографічних явищ. Головний об'єкт моїх досліджень – внутрішні хвилі, що виникають у стратифікованому океані та спричиняють його перемішування. Побачити їх неможливо, вони приховані в морській товщі. У мене був довгий шлях пошуку того, чим би я хотіла займатися, – від ідеалізованих математичних задач до моделювання реальних процесів навколишнього середовища».

Дослідниця говорила також про сексизм, красу та те, що її надихає: «Особисто я не стикалася із сексизмом. Думаю, це питання культури. Однак,

звичайно, є багато жартів на цю тему. Наприклад, розповідають кумедний курйоз, що стався на початку минулого сторіччя, коли жінка-фізик Л. Майтнер читала в Берлінському університеті відкриту лекцію на тему “Проблеми космічної фізики”. Одна з газет написала про це замітку, але чоловіку-журналісту здалося, що це недоречна тема для жінки, тож в газеті надрукували: “Проблеми косметичної фізики”. Краса для мене, як і хвилі, які вивчаю, – характеристика внутрішня. Головне – впевненість у собі та щирість. Можливість у будь-якій ситуації залишатися собою й не намагатися здаватися кращою, ніж ти є. Між іншим для мене важливо тримати в тонусі тіло. Загартоване тіло – найкращий помічник, коли маєш бути енергійною та дієвою, а ще воно є джерелом задоволення. Тому, попри навантаження на роботі, йога, спорт, біг та здорове харчування – мої інвестиції в успіх. Також використовую трохи декоративної косметики для гарного настрою. Мене надихають люди навколо. Родина, яка всіляко підтримує мене (іноді це буває нелегко), вчителі, які для мене були орієнтирами в житті, співробітники, з якими у нас спільний шлях» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 11.03).

Відновлювані джерела енергії

На сайті медійної платформи Kosatka.Media 10 лютого 2020 р. опубліковано інтерв'ю з директором Інституту відновлюваної енергетики НАН України членом-кореспондентом С. Кудрею, присвячене розробці вченими України технології водневої енергетики.

С. Кудря розповів, що українська наука знає про водневі технології, етапи їх розвитку та перспективи: «Розвиток відновлюваної енергетики в Україні почався у 80-х роках минулого століття в Київському політехнічному інституті. 35 років тому був створений експериментальний полігон “Десна” в Чернігівській області, де була побудована перша вітроелектростанція в Україні та будинки, енергопостачання яких забезпечувалось за рахунок енергії відновлюваних джерел. Це була ідея, яка втілювалася під керівництвом ректора Політехнічного інституту Григорія Денисенка. (...) На полігон “Десна” була закуплена електроакумуляторна станція, створено системи теплового акумулювання. Для міжсезонного акумулювання енергії було підготовлено проект водневої станції, закуплено установку для отримання водню та відповідне допоміжне обладнання. Це був 1994 р.. Проте хтось із “доброзичливців” шепнув Григорію Івановичу, що це – “воднева бомба”. Полігон, студенти... Все спустили на гальмах. Трохи пізніше ми співпрацювали з данським центром “Фолькецентр”, учені якого займалися такими ж роботами щодо комплексного використання відновлюваних джерел енергії. Коли на виконання робіт вони отримали гроші по програмі TACIS, я запропонував їм зробити вітроводневу станцію. Тоді ще ніхто не стикував електролізер з вітроустановкою, тож це була перша у Європі вітроводнева

станція. Вітроустановка була їхня, електролізер – наш. Вони побудували будиночок, ми виконали монтаж установки. У них автомобіль на водні почав їздити – разом із Харківським інститутом машинобудування ми переробили ще двигун Стірлінга для роботи на водні (двигун внутрішнього згорання). Розробили схему, яку наразі в літературі описують так – комплексне використання водню для автотранспорту, для спалювання в котлах, у газових плитах, а також у паливних елементах, щоб перетворювати водень в електроенергію. Потім організовано перестали цим займатися, тому ще не було використання водню в енергетиці. Але не відкинули повністю цей напрям – продовжували наукові дослідження, проводили заняття для студентів. Наразі у світі знову почався бум водневої енергетики. Безумовно, Україна, маючи значний доробок у галузі водневої енергетики, не могла залишитись осторонь. Інститут відновлюваної енергетики НАН України активно включився в цей процес спільно із Енергетичною асоціацією “Українська воднева Рада”. (...) Ідея в тому, щоб перевести всю енергетику України на водень – універсальний і екологічно чистий енергоносіє. Так вирішиться цілий ряд проблем».

Учений розповів скільки сьогодні коштують водневі та інші системи, що має робити держава, аби Україні перейти на водневі технології, чи вистачає Україні кадрів, які б розумілися у водневих технологіях та чи зможе Україна самостійно виготовляти необхідне обладнання для відновлювано-водневих енергетичних систем (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2020. – 16.03*).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

В. Горовий, заст. гендиректора НБУВ

Інформаційні аспекти еволюційних процесів в Україні

Відповідно до положень Доктрини інформаційної безпеки України в праці розглядаються проблеми вдосконалення ефективності протистояння зовнішній інформаційній агресії в умовах застосування РФ гібридних технологій інформаційної війни, політичного лайфхаку. На основі характерного для інформаційного етапу трансформації суспільства розвитку зростаючого процесу самоусвідомлення суспільної еволюції у контексті інформаційного протистояння відзначаються запити на ідеологічні орієнтири розвитку, розглядається процес їх задоволення бібліотечними установами, що освоюють сучасні комп'ютерні технології і вводяться в структуру стратегічних комунікацій національного інформаційного простору.

Ключові слова: глобальна інформатизація, інформаційна війна, політичний лайфхакінг, нейтралізація інформаційної агресії, комп'ютеризовані бібліотечні установи, стратегічні інформаційні комунікації, політичний лайфхак, стратегічний наратив національного інформаційного комплексу.

Інформаційний етап розвитку суспільства актуалізує значно більшою мірою, ніж на всіх попередніх етапах розвитку людства, необхідність самоусвідомлення процесу його еволюції. Цей запит відображається в затребуваності ідеологічних орієнтирів. Ці орієнтири проникають в інфотворення, у процес використання суспільством інформаційних ресурсів, стають важливою складовою інформаційного протистояння в межах гібридної війни. Важливою проблемою цього процесу стає вдосконалення управління використанням інформаційних ресурсів. У її розв'язанні зростає значення бібліотечних установ, озброєних електронними інформаційними технологіями.

Різні аспекти проблематики, пов'язаної із вивченням реальних закономірностей розвитку українського суспільства на основі розвитку інформатизації досліджуються в роботах працівників Інституту історії України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. У контексті вивчення процесу протистояння інформаційній агресії РФ, інформаційних чинників системи інтеграторів Донбасу та Криму в загальноукраїнській єдності заслуговує на увагу доробок О. Рафальського, який розглядає проблему консолідації українського суспільства; О. Кривицької та В. Корабльової щодо характеристик ідентичності українського пограниччя, новітніх розробок з політичного лайфхакінгу, наративних технологій, ідеологічних особливостей сучасного соціального процесу; цикл робіт колективу дослідників НБУВ під загальним керівництвом академіка О. Онищенка щодо досліджень інформаційних обмінів, інформаційної безпеки, участі в цьому процесі комп'ютеризованих бібліотечних установ.

Метою статті є розгляд відображення в інформаційних процесах сучасності тенденцій суспільного самоусвідомлення, суспільної еволюції і, відповідно, посилення ідеологічної складової в змістовному наповненні інформаційних продуктів, використання цього фактора в інформаційних протистояннях у межах гібридної війни, участь провідних бібліотечних установ у цьому процесі.

Турбулентні потоки суспільних змін на території колишньої союзної держави, проходячи етапи політичних, економічних, технологічних та інших перетворень, нарешті зіткнулися з проблемою формування ідеологічних орієнтирів, дороговказів у майбутнє, без яких досягнення цього усвідомленого майбутнього є неможливим. У суспільній думці нинішньої Росії вже забуто відповідь В. Путіна на Валдайському форумі на запитання щодо змісту сучасних національних інтересів Росії. Адже, як зазначалося в публікації щоденної Санкт-Петербурзької електронної газети «Фонтанка.Ру», тоді В. Путін віджартувався. Мовляв, «що росіянину добре, те і є національними інтересами. Це така відповідь веселого двієчника, який не знає, що сказати на екзамені. Сподівається, що пройде, – продовжувало видання. – Не пройде. Тому, що це питання з питань. Національна ідея – це

усвідомлення того, хто ми наразі і куди ми маємо рухатись. І що ми будемо там робити. Це план, це наша місія» [1].

Байдужість російського керівництва до розробки чітких публічних орієнтирів подальшого розвитку суспільства, необхідності його трансформації в умовах нових світових реалій була обумовлена заспокійливим експортом багатих природних ресурсів. Однак із певним зниженням значення цього фактора в подальшому, зниженням значення оперування вуглецевими факторами в міжнародних відносинах, при урізноманітненні джерельних баз цих ресурсів, при зростаючому заміщенні цих джерел енергії іншими, у тому числі відновлюваними, байдужість російської еліти до ідеології в суспільній свідомості РФ, однак, поступово, на рівні соціальної інтуїції, починає викликати тривожні відчуття в соціально активній частині громадян. Інформаційний етап розвитку суспільства актуалізує значно більшою мірою, ніж на всіх попередніх етапах розвитку людства необхідність самоусвідомлення процесу його еволюції. Цей запит відображається в затребуваності ідеологічних орієнтирів. І нині цей процес особливо наочно видно на спробах виправлення помилкових підходів у путінському ставленні до ідеології.

Сьогодні відсутність здорової творчої атмосфери в суспільстві все більше починає турбувати російську інтелігенцію та проявляється в російських ЗМІ. Певною формою реагування на цю ситуацію останнім часом в теоретичних побудовах, що оформляють суспільне життя росіян, з'являється таке поняття як «путінізм» [2], по аналогії із раніше панівним у суспільній думці колишньої радянської держави марксизмом-ленінізмом, однак із сутнісними відмінностями від нього.

Названа ідеологічна конструкція визнана РФ на державному рівні. Помічник президента Росії В. Сурков характеризує «путінізм» як «глобальний політичний лайфхак, метод управління, який добре працює» в умовах Росії. У такий спосіб використовується в управлінні Росією «ідейний» метод, власне, є все ж таки не ідеологією, а запозиченим на Заході методом політичного маніпулювання з фрагментарним використанням власного історичного матеріалу. Адже лайфхак – термін, перенесений із комп'ютерного середовища, означає набір методик і прийомів, спрямованих на «зламування» існуючих стереотипів діяльності для підвищення ефективності в процесі досягнення поставлених цілей. При цьому використовуються різні, корисні саме в конкретній ситуації «поради і хитрі трюки», і що характерно – на основі наявних можливостей без створення інновацій. Якраз останнє і відрізняє «путінізм» від попередніх «ізмів», заснованих на орієнтирах перспективного розвитку. Однак варто зазначити, що навіть половинчастий крок у напрямі до розвитку ідеологічної діяльності, зроблений у Росії, навіть його практична слабка пов'язаність із «культурною гравітацією глибокого народу», уявлення про яку вводиться в обіг російськими ідеологами, заслуговує – як нове явище в пропагандистській

роботі в рамках інформаційної війни – на увагу вітчизняних інформаційних працівників.

Треба при цьому враховувати і, відповідно, реагувати на ту обставину, що поширення в Росії і на окупованих територіях цієї квазіідеології свідчить, що правляча верхівка Росії продовжує недооцінювати значення ідеології як соціального механізму розвитку [3]. Введення в політичну практику російської дійсності нового лайфхаку може дати короткочасний результат. Однак цей результат не опирається на національну традицію, отже, не забезпечує стійкості в процесі розвитку та під впливом нових обставин суспільного життя втрачатиме свою дієвість.

Ця обставина має використовуватись вітчизняними політтехнологами в процесі вдосконалення роботи з населенням окупованих територій на Сході України. Такий підхід підтверджується останніми дослідженнями. Зокрема, О. Кривицька зауважує, що «на ціннісний простір пограниччя впливають різноманітні чинники: адміністративні кордони, культурні межі, стан свідомості регіональних спільнот, традиції символічних просторів, міфи та ін. Цінності та настанови соціуму пограниччя, закріплені в архетипах та менталітеті, здатні актуалізовуватися за специфічних (особливих, кризисних, військових) реалій суспільного розвитку» [3]. Саме тому визнання факту, що українсько-російське пограниччя, яке пролягає через Донбас, є «ризикогенним фактором державної безпеки, має стимулювати розробку довгострокових програм, розрахованих на різні сегменти порубіжних соціумів (етноси, різні суспільні групи)» [5]. До цього можна додати ще й тезу про те, що специфіка пограниччя об'єктивно може сприяти зниженню ефективності російського лайфхаку.

У протистоянні такого роду впливам на громадян у районах неконтрольованих сьогодні Україною територій видається ефективним, і про це вже не перший рік ведеться дискусія у вітчизняному політтехнологічному середовищі, використання аргументації із арсеналу формування української ідеології, що має бути дороговказом у перспективах національного розвитку. Останнім часом про неї, хоча б в її стартових параметрах, говорять у верхніх ешелонах української влади. Так, Президент В. Зеленський нещодавно заявив про необхідність опори на ідеологічні установки в розвитку українського суспільства. У загальних обрисах його ідеологія – «це завершення війни на Донбасі і розвиток економіки України» [6].

Однак слід зазначити, що ідеологічні основи сучасної інформаційної діяльності в нашій країні ще не набули належної чіткості, отже, поки що не стали основою загальносуспільного об'єднання. Проте формування політичної ідеологічної системи концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яке відбиває інтереси, світогляд, ідеали, умонастрої громадян як об'єктивний суспільний процес, відбувається під час розвитку українського суспільства поза бажаннями тих чи інших політиків. Цей процес стимулюється також необхідністю ефективної відповіді на

різноаспектні прояви інформаційної агресії в межах гібридної війни, що ведеться проти нашої держави.

Досвід показує, що лише наявність міцної ідеологічної основи національної інформаційної бази спротиву і розвитку може бути ефективним джерелом нейтралізації шкідливих для інформаційного простору України зарубіжних впливів, навіть при постійно оновлюваній їхній технологічній базі. За її відсутності некоординована в жоден спосіб, з ідеологічної точки зору, протидія інформаційній агресії ослабляється різновекторністю інтересів окремих соціальних структур суспільства, відмінностями в змісті регіональної політики, вкидам в інформаційний простір України ворожої інформації в упаковці нових технологічних рішень тощо.

У сучасних умовах протистояння інформаційній агресії залежить як від якості проведення організаційних та технологічних заходів з безпосередньої організації інформаційної безпеки, так і від ефективності змістовного використання інформаційних ресурсів, що перебувають у розпорядженні суспільства, для відстоювання духовно-ціннісних орієнтирів, ідейних принципів суспільного розвитку у свідомості громадян, що підпадають під негативні інформаційні впливи. Для цього необхідно раціонально використовувати наявні в розпорядженні вітчизняних інформаційних структур ресурси, постійно вдосконалювати механізми управління цими ресурсами.

У процесі розвитку обмінів у національному інформаційному просторі України в умовах інформаційної війни суттєвого значення набувають бібліотечні установи, які вже пройшли стартовий етап комп'ютеризації і впроваджені в систему стратегічних інформаційних комунікацій. Саме робота бібліотек з наповнення цих комунікацій необхідною для розвитку суспільства і його протистояння негативним впливам якісною інформацією з фондів бібліотек, якісною електронною інформацією глобального інформаційного простору – сприяє ефективному інформаційному забезпеченню потреб суспільства та його імунітету проти зовнішніх загроз.

У бібліотечному середовищі робота з нейтралізації агресивної зарубіжної пропаганди в межах інформаційної війни має погоджуватися зі створенням інформаційних, інформаційно-аналітичних продуктів протистояння, які б задовольняли ускладнені інформаційні запити сучасної аудиторії, яка стає об'єктом інформаційного впливу. Орієнтири для цієї роботи дає нова Доктрина інформаційної безпеки України. Вона, зокрема, орієнтує інформаційних працівників на формування наративних [7], синтезованих інформаційних продуктів протистояння, що сьогодні є найбільш ефективними в інформаційній боротьбі. При цьому стратегічний наратив утверджується як «спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення в процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію» [8].

Використання інформаційних продуктів, підготовлених із застосуванням наративного принципу організації, сприяє активізації

емоційного фактора в інформаційно-аналітичних процесах, відображає сприйнятну для людини багатогранність всіх відображуваних людською свідомістю процесів навколишнього світу. У порівнянні, скажімо, із системою жанрів традиційної газетної журналістики, нарративна організація матеріалу певною мірою схожа із жанром репортажу, який поєднує в собі аналітичні та інформаційні жанрові елементи з цільовим використанням емоційності. При організації протистояння інформаційній агресії, у підготовці нарративних продуктів для застосування в інформаційній війні особливе значення має вдосконалення організації використання суверенних інформаційних ресурсів, що здебільшого знаходяться в бібліотечних фондах. Вони відображають специфіку нашої самобутності і національної інформаційної традиції і є напрацюванням усіх попередніх поколінь українського народу.

Активізація бібліотечної роботи в сфері ефективного використання інформаційних ресурсів і внесення свого вкладу в організацію інформаційної безпеки суспільства має тісніше узгоджуватися також із національною системою інформаційного виробництва. Ця система з усією її багатоманітністю – від видавництва, ЗМІ на традиційних і електронних носіях – до соцмереж включно при належній організації і підтримці держави нині ще має потенціал для забезпечення інформаційного виробництва з урахуванням національної специфіки України. Виробництво цими джерелами інфотворення нарративного ресурсу, тієї частини наявної у розпорядженні суспільства інформації, яка безпосередньо використовується у вирішенні актуальних проблем життєдіяльності, обумовлює необхідність встановлення оптимального (виходячи з призначення продукту) співвідношення між використовуваною частиною глобальних інформаційних ресурсів, частиною суверенних ресурсів інформації та новою інформацією власного продукування. Дотримання такого співвідношення дає змогу одержати нарративний продукт з проявом національної специфіки інфотворення, врахуванням міжнародного досвіду в таких питаннях та відповідно до актуальності проблематики.

Ці продукти мають бути актуальними і спиратися на нове вітчизняне інфотворення, що відображає злободенні проблеми сучасності, проблеми нинішнього інформаційного протистояння, оперативно спростовувати зарубіжну дезінформацію, аргументацію противника та забезпечувати реалізацію власних завдань у межах інформаційної війни.

Треба зазначити, що ефективність процесу підготовки нарративних продуктів на нинішньому етапі розвитку глобальних інформаційних ресурсів значною мірою залежить від оптимальної організації можливостей інформаційного середовища. Структуризація цих ресурсів на нинішньому етапі їх організації відбувається насамперед по лінії групування й координації діяльності центрів збереження інформаційних ресурсів, насамперед бібліотечних установ, архівних інституцій та потужних комплексів групування інформаційних баз, заснованих на використанні

електронних інформаційних технологій. Важливим напрямом зміцнення зв'язків між ними стає розвиток електронних навігаційних інструментів.

Таким чином, на порядку денному все більше постають практичні аспекти реалізації проблеми свідомого управління інформаційними процесами, внесення в ці процеси ідеологічної складової. Значущим елементом цього управління, як це підтверджується практикою розвитку інтернет-ресурсів, мають стати центри акумуляції суспільно важливої інформації – і як джерело підготовки інформаційно-аналітичних продуктів для протистояння інформаційній агресії, і як орієнтири подальшого інфотворення, ресурсу розвитку. Якраз у такі центри, відповідно до суспільної затребуваності мають трансформуватися сучасні бібліотеки. Ця тенденція в суспільному розвитку є вірогідною і затребуваною.

Проте одночасно динамічні зміни в сучасному суспільному житті не виключають загрози втрати значення вітчизняної бібліотечної системи як основної мережі системи збереження національних інформаційних ресурсів. Ця об'єктивно не виправдана загроза обумовлена не архаїзмом бібліотеки як соціального інституту, а слабкою увагою суспільства до процесу оновлення системи цих інформаційних центрів. Водночас сьогодні актуалізуються суспільні потреби свідомого управління інформаційними процесами, необхідністю вдосконалення структури наявних ресурсів і визначенням суспільно значимих завдань їх оновлення. У зв'язку з цим перед бібліотеками інформаційного суспільства як базовими його інформаційними центрами виникають якісно нові завдання, пов'язані:

- з необхідністю професійної орієнтації у швидкозростаючих масивах електронної інформації і відборі з них необхідної для вирішення актуальних питань суспільного розвитку. Розвиток пошукових систем полегшує цей процес, але не може замінити здатність змістовно аналізувати, що властива лише людському мозку;

- з необхідністю структурної організації наявного інформаційного ресурсу під актуальні суспільні запити аж до підбору тематичних блоків інформації, необхідних для вирішення проблем розвитку, підготовки тематично організованих сукупних інформаційних продуктів для реалізації безпекових завдань, що є продуктивним при підготовці наративних матеріалів, дистантного забезпечення користувачів необхідною інформацією;

- з необхідністю комплектування фондів якісною інформацією, знанням, необхідним для майбутнього і відсіювання неякісної, шкідливої для суспільного розвитку інформації і, таким чином, створення надійного інформаційного ресурсу протистояння негативним зарубіжним впливам на національну інфосферу.

Реалізація названих функцій має значно підняти продуктивність у сфері використання національних інформаційних ресурсів як в інтересах суспільного розвитку, так і в інтересах протистояння інформаційній агресії.

Наявні тенденції розвитку нового суспільства дають підставу для прогнозування зростаючого значення застосування якісних параметрів

інформаційної сфери, еволюцію соціальної структури суспільства під трансформацію суспільних відносин. Загалом вектори розвитку нового суспільства набувають певної ідейної чіткості і найбільш далекоглядні дослідники за ними вже бачать ще не зовсім чіткі обриси наступного етапу розвитку – раціонального суспільства знань. Розвиток технологій комплексного застосування інформаційних ресурсів, у тому числі технологій, пов'язаних із використанням нарративних форм організації інформації, при становленні інформаційної безпеки на рівні нових суспільних викликів, має торувати нові орієнтири до цього майбутнього.

На інформаційному етапі розвитку суспільства створюються нові можливості для самоусвідомлення ним еволюційного процесу. Це відображається в зростаючій ролі ідеологічного оформлення нового інфотворення. При цьому ідеологічні складові набувають зростаючого значення в інформаційних обмінах, в інформаційних протистояннях у межах гібридної війни. У зв'язку з цим як ефективний інструмент вдосконалення змістовних параметрів інформаційних обмінів, своєчасного включення до соціальних інформаційних комунікацій змісту актуальних ідеологічних розробок, важливої для суспільного розвитку наукової інформації набувають істотного значення умонтовані в цю систему комп'ютеризовані бібліотечні установи.

Список бібліографічних посилань

1. Гендиректор АЖУРа, писатель Андрей Константинов в программе «Итоги недели» высказал свою точку зрения на реплику Константина Райкина и происходящее в стране. Досталось даже президенту. *Фонтанка.Ру*. 2016. 29.10. URL: <https://www.fontanka.ru/2016/10/29/070>.
2. Помічник Путіна назвав «путінізм» чинною ідеологією і «глобальним лайфхаком». *Нове время*. 2019. 14 жовт. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/putinizm-ideologiya-zayava-surkova-50047733.html>.
3. Формування стратегічного нарративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій у загальноукраїнський контекст : монографія. Київ, 2017. 212 с.
4. Кривицька О. Ідентичність українського пограниччя: Донбас. *Наук. записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 1. С. 309–314.
5. Зеленський про ідеологію: непотрібні теми, які розколюють суспільство. *Цензор.НЕТ*. 2019. 10.10. URL: <https://censor.net.ua/ua/n3153330>.
6. Горювий В. М. Характерні особливості вдосконалення змістовного наповнення аналітичних продуктів в інформаційному протистоянні. *Інформ. безпека людини, сусп-ва, держави*. 2018. № 2. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2018_2_3.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ

Президента України від 25.02.2017 р. № 47. *Офіц. веб-сайт Президента України*. URL: [http:// www.president.gov.ua/documents/472017-21374](http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374).

8. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій : монографія. Київ, 2011. 154 с.